

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometod jská teologická fakulta
Katedra k es anské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Pavλίna Kobzová

*O ekávání a bariéry v integra ním procesu
ukrajinské men-iny na Olomoucku*

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Kv toslava Princová, Ph.D

2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně na základě použitých pramenů literatury uvedených v bibliografickém seznamu.

V Litovli dne, 8. 11. 2016

Podpis í í í í í í í í í í í í

Bc. Pavlína Kobzová

Podkování

Chtěl bych podkovat paní Mgr. Ing. Květoslavu Princovou, Ph.D. za odborné vedení této práce, za čas, který mi vnovala na odborných konzultacích a za podnětné připomínky. Děkuji i své rodině, která mi vytvořila podmínky nezbytné k napsání této práce.

OBSAH

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ÁST	8
1. Hodnotové a myšlenkové principy evropské integrační politiky	8
2. Migrace cizinců	10
2.1. Vymezení pojmu migrace, migrant	10
2.2. Vybrané teorie migrace.....	11
2.3. Česká migrační politika	12
2.4. Hlavní trendy migrační problematiky	13
3. Proces sociální integrace migrantů	15
3.1. Definice a aspekty integrace	15
3.1.2. Integrační modely	18
3.1.3. Multidimenzionalita sociální integrace migrantů	19
3.2. Bariéry v procesu integrace.....	22
3.3. Integrační politika ČR.....	24
4. Ukrajinská migrace a integrace v České republice.....	25
4.1. Historie ukrajinské migrace před rokem 1989	25
4.2. Současnost a charakter ukrajinské menšiny po roce 1989	26
4.2.1. Společenský život Ukrajinců v emigraci.....	28
4.3. Geografické rozmištnění ukrajinských migrantů v České republice	29
4.4. Socio-kulturní profil Ukrajinců	30
4.4.1. Národní povdomí, kultura a jazyk.....	31
4.4.2. Hodnotový systém a náboženství.....	33
4.4.3. Postavení ženy v ukrajinské kultuře.....	34
4.5. Ukrajinci na Olomoucku.....	35
5. Koncept sociálního fungování.....	38
5.1. Sociální fungování a životní situace	38
5.2. Sociální práce s menšinami	40

VÝZKUMNÁ ČÁST	42
6. Plán výzkumu	42
6.1. Výzkumná otázka	42
6.2. Metodologický postup	44
6.2.1. Výzkumná metoda	44
6.2.2. Metody získávání dat	45
6.2.3. Charakteristika zkoumaného souboru	46
6.2.4. Průběh sběru dat	47
7. Kolektivní případová studie.....	49
7.1. Prezentace výsledků a jejich výklad	49
7.1.1. Představení a stručná charakteristika informátorů	49
7.1.2. Motivy k emigraci do Česka a prvotní adaptace.....	50
7.1.3. Odkávání ukrajinské menšiny na Olomoucku	52
7.1.3.1 Odkávání před příjezdem do ČR.....	52
7.1.3.2. Současná odkávání	53
7.1.4. Bariéry.....	54
7.1.4.1 Strukturální dimenze pobytu	54
7.1.4.2. Kulturní dimenze pobytu.....	62
7.1.4.3. Interaktivní dimenze	68
7.1.4.4. Identifikační dimenze.....	70
8. Diskuse.....	72
8.1. Zodpovězení výzkumné otázky.....	72
8.2. Diskuze nad výsledky a konfrontace výsledků práce s jinými studiemi.....	74
8.3. Úvaha nad slabinami výzkumu a náměty pro další bádání	77
ZÁVĚR.....	78
Použitá literatura a zdroje	80

ÚVOD

Lidé a jejich životní prostor jsou, díky současnému, globalizovanému světu, tolik provázáni, že jakákoliv krize ekonomická, přírodní nebo válečná neovlivní pouze danou lokalitu, ale často má zásadní dopad na ostatní státy.

Po zhroutilí komunistického režimu se česká republika stala nejen tranzitní, ale postupem času i cílovou zemí pro migranty z východní a jižní Evropy, i ze vzdálených kontinentů. Česká republika se tak postavila po bok vyspělých západních zemí a problematiku migrace, která se změnila co do podstaty a charakteru složení imigrantů, bylo nutné zavést koncepty i legislativně.

Fenomén migrace a následný proces adaptace a začlevení cizinců do české společnosti sebou přináší jak pozitivní přínos ve formě kulturního a myšlenkového obohacení cílové země, tak možné negativní důsledky týkající se rizika sociálního a společenského znevýhodnění i vyloučení pro cizince a nutnost překonávání mnoha překážek v praktickém životě i sdílení se s majoritní společností.

Ve své diplomové práci se zabývám problematikou integrace ukrajinské menšiny, která už stabilně několik let tvoří nejpočetnější cizineckou komunitu v ČR. Ukrajinská menšina je přítomná také ve vybrané lokalitě Olomoucku, na kterou se zaměřuji v diplomové práci.

Cílem této práce je *popsat integrační proces Ukrajinců do české společnosti*. Jako výzkumný cíl jsem zvolila zjistit *konkrétní otevírací a bariéry v integračním procesu ukrajinské menšiny na Olomoucku*. Ve svém výzkumu budu vycházet z hodnocení, reflexí a postojů získaných od vybraného výzkumného souboru a na jejich základě budu moci vyvodit možné hlavní ukazatele otevírací a bariér ukrajinské menšiny v procesu její integrace.

V teoretické části práce bych nejprve chtěla popsat problematiku migrace a integrace cizinců v rámci české republiky v obecné rovině a po té tuto otázku zasadit do kontextu ukrajinské menšiny tak, jak jsou tato témata vnímána v odborné literatuře. Následně bych chtěla charakterizovat specifika ukrajinské menšiny a krátce popsat historii ukrajinské imigrace na české území. Teoretickou část je třeba doplním o deskripci modelu sociální práce s menšinami. Jde o koncept s názvem sociální fungování, které

vychází ze studia odlišností jedinců a identifikuje jejich bariéry a možnosti z hlediska jejich každodenního života.

Ve výzkumné části budu metodou případové studie prostřednictvím kvalitativních rozhovorů zjišťovat otevírání a bariéry, jak je vnímají Ukrajinci žijící na Olomoucku.

K výběru tématu související s ukrajinskou migrací a integrací jsem přivedla zkušenost neformálního dobrovolnictví na Ukrajině, kde jsem měla možnost seznámit se s životem na Ukrajině a poznat blíže mentalitu lidí tohoto národa.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Hodnotové a myšlenkové principy evropské integrační politiky

Ko eny evropské kultury vyr stají ze společného k esanského d dictví a tradic, proto bych ráda zkoumané téma zasadila do širšího rámce hodnot a myšlenek, které leží v základech evropské politiky.

Migrační politika v evropských státech se opírá o dva odlišné principy. Jde o princip svobody a rovnosti všech lidí a princip suverenity a zájmu daného národa. Tyto principy jsou potenciálně protichůdné, protože vyvolávají napětí mezi univerzalistickým a inkluzívním pólem a partikularistickým a exkluzivním pólem. Protože z jedné strany je cílem migrační politiky respektování základních práv každého člověka a péče o dobro každého národa. Mezi dvěma krajními polohami migrační politiky leží buď akceptace migrantů daným státem nebo naopak rezervace státu vůči imigrantům (Baronová, Baronová, 2005, s. 12).

Blíže k prvnímu ideově-politickému východisku byli původně hovalecké národy jako USA, Kanada a Austrálie, které vznikaly osazováním nového území. K druhému pólu se zařadily etnické národy jako Němci, kteří vycházeli z předpokladu, že národní příslušnost se předává v rámci jednoho pokrevně-jazykového příbuzenství. Ke státu se připojily obanské národy - Francie a Velká Británie. Česká republika svým uvdománím spadá přinejmenším pod model etnický. Postupným vývojem se koncepty evropských migračních politik konstituovaly (Baronová, Baronová, 2005, s. 12) Podle Baronové (2005, s. 15) bylo historicky české území místem, odkud se především emigrovalo, zatímco po roce 1989 se Česká republika stále více transformovala v cílovou zemi migrantů.

Koncepce občanství, je v rámci jednotlivých států pramenem integrity a solidarity mezi lidmi a součástí občanství tvoří základ moderního státu. Občanství a národnost byly až do nedávné doby nahlíženy jako dva rovnocenné koncepty a v době rozvoje právních států byl jejich kulturním základem nacionalismus. Obanská příslušnost tedy nebyla možná bez příslušnosti ke kulturnímu společenství národa. (Szaló, 2003, s. 39). Díky procesu migrace a vzrůstajícímu počtu hovalec

dochází v hostitelských zemích k postupnému oslabení národních států, tedy k narušení principu suverenity a zájmů daného národa. Současná doba globalizace nutí národní státy podřídit se tímto aktuálním politicko-kulturním trendům ve smyslu odložit zastaralý model jednotného národního občanství a přijmout koncepci, která rezonuje se současnou globální společností. Nutno dodat, že v rámci evropských politicko-ekonomických systémů je založena na koncepci sociálního státu, v rámci níž jsou proklamovány hodnotami solidarita a sociální spravedlnost (Šabanová, 2005, s. 25-29). Od 90. let jsou otázky související s rovnými příležitostmi, sociální integrací a inkluzí již brány v potaz a hlavním posláním v koncepcích sociálních politik je jejich realizace v praktickém životě občana, ať již domácího obyvatelstva, nebo i přistěhovalců a národnostních etnik a minorit.

2. Migrace cizinc

Otázka integrace, která je klí ovým pojmem této práce, úzce souvisí s fenoménem migrace, jemuž v ní tuto kapitolu. Ob otázky společně tvoří komplexní problematiku, která zásadně ovlivňuje oblasti společenské, kulturního, politického a ekonomického života každé země. V kapitole objasním pojem migrace, uvedu některé z teorií migrace a zmíním problematiku české migrační politiky a migrační trendy.

2.1. Vymezení pojmu migrace, migrant

Migrace je komplexním společenským jevem, díky tomu její jednotlivé vědní obory definují a zkoumají z mnoha různých úhlů a rovin. Odborná veřejnost zabývající se tématem migrace přinesla již nejrozličnější teorie a rozlišení pojmu migrace. Zatím však tento složitý a diferencovaný společenský proces nebyl nikým popsán v ucelené teorii, která by objasňovala jak pohnutky k migraci, tak i její postupný vývoj a důsledky v mezinárodním kontextu.

Pojem migrace obyvatel je podle Drbohlava (2015, s. 203) široce podmíněný proces, který je často ovlivněn komplexem mnoha vnitřních i vnějších faktorů. Štěpán Matoušek (2003, s. 109), migraci vnímá jako šstěhování obyvatel z jednoho regionu, země, kontinentu do jiného regionu, země, kontinentu, může tedy jít o jev vnitrostátní i mezinárodní.

Primárním hlediskem v otázce migrace je její rozlišení na migraci dobrovolnou, která je v doměm rozhodnutím člověka opustit svou zemi z důvodů pracovních, studijních, zájmových rodiny apod. a nedobrovolnou, kdy může jít o nucenou emigraci například z důvodů náboženských, politických i v důsledku ozbrojeného konfliktu. S tímto rozdělením souvisí také rozlišení, v současné situaci, aktuálních pojmů utečenec a šmigrant. K této problematice, vzhledem k masové migraci probíhající směrem do Evropy, vydalo UNHCR stanovisko¹, kde tyto dva pojmy definuje. UNHCR vymezuje migranta jako člověka, který se rozhodl přesídlit ze země

¹ Dostupné 26. 9. 2016: <http://www.osn.cz/stanovisko-unhcr-utecenec-alebo-migrant-co-je-spravne/>

převodu, nejast jim kvůli zlepšení svých životních podmínek, a uflight z důvodu nalezení zaměstnání, možnosti studia či za účelem sloužení rodiny apod. Pokud se migrant rozhodne vrátit domů, může poítat s bezpečným návratem do vlasti a dále požívat ochrany vlády své země. Uprchlíkovi je však toto znemožněno, nebo uprchlík ze své země utíká před hrozbou pronásledování či rizikem smrti. V dalším textu se zamůjím pouze na problematiku migrantů, ne uprchlíků.

Podle Drbohlava (podle Týčková 2001, s. 23) šje imigrace do nového prostředí považována za velmi závažný akt, hluboce zasahující do života člověka. Autor situaci migranta v cizí zemi přirovnává k jiným významným událostem v životě člověka jako je například smrt člena rodiny nebo rozvod. Člověk tento krok hluboce poznamenává také v tom, že pokud svůj pobyt v emigraci úspěšně zvládl, zakusil život ve vyspělejší zemi, kvalitněji a jistěji pracovní a sociální zázemí, zvykne se po jeho návratu domů pravděpodobnost další migrace. Je motivován k neustálému zlepšování svého životního standardu, který uflight nemůže uspokojit ve své domovské zemi. (Drbohlav, podle Týčková, 2001, s. 22)

2.2. Vybrané teorie migrace

Jednu z nejznámějších typologií migrace vytvořili Jansen a Lee (Uherek, 2004). Jde o teorii *špushō a špullō* faktorů. Zatímco špushō faktor na migranta působí v odpuzivém směru, tzn. že jej něco nutí odejít ze své země (nedostatek pracovních příležitostí, nízký životní úroveň, válečný stav země ..) špullō faktory jej naopak přitahují k přesídlení do cílové země nejast jim z důvodu vyššího životního standardu, snazšího nalezení práce nebo také život fungující na demokratických principech. Podle Barrové a Barrovi (2005, s. 267) tato teorie vysvětluje migraci jako následek nerovnoměrné geografické distribuce mezi nabídkou a poptávkou na pracovním trhu na jedné straně a kapitálu na straně druhé. Jmenovaný jev podle teorie pak vyvolává přesun pracující migrace šze země s nadbytkem práce a nízkými mzdami do zemí s dostatkem práce a vysokými mzdami. Teorie však nepoítá s případy, kdy lidé neuvážují tímto čistě racionálním způsobem, tedy kdy by pouze zvažovali poměr zisků a ztrát mezi setrváním ve své zemi či ekonomicky motivovanou emigrací. Je proto nutné hledat nové teorie, které mohou vysvětlení adu nezodpovězených otázek v tématu migrace.

Zatímco teorie push/pull faktor hledá důvody a příčiny, proč lidé migrují, *teorie migračních sítí* hledá vysvětlení, jakým způsobem lidé migrují, a zabývá se také příčinami jejího opakování. Teorie migračních sítí je založena na principu spojení mezi lidmi ze zdrojové a cílové země. Jde o osobní, rodinné, příbuzenské a přátelské vztahy a vazby, které imigranty spojují se zemí jejich původu, v etnickém kontaktu navázaných s lidmi z předchozích vln emigrace, jež s imigranty spojuje stejná kultura. Úkolem těchto mezilidských sítí je poskytnout informací základnu nově přichozím migrantům, týkající se zaměstnání, bydlení, informací o jejich novém prostředí a kultuře přijímající společnosti. V neposlední řadě sítě hrají významnou podporou psychologickou roli pro migranta, který může trpět pocity společenského odloučení a osamocení. (Barová, Bara, 2005, s. 275).

Teorie transnacionálního prostoru vznikla na základě tzv. směřování světa, kdy je zkoumáno, jaký vliv na migraci má větší dostupnost informatických technologií a levnější dopravy, díky kterým mohou migranti bez potíží komunikovat s lidmi v zemi svého původu. Barová a Bara hovoří o vzniku tzv. štránsnacionálního prostoru, který poskytuje možnost neustálého cestování mezi domovem a cílovou zemí, bez toho, aniž by došlo k usazení migrantů v nové zemi a tím i k ochotě integrovat se do nové společnosti. (Barová, Bara 2005, s. 275).

Jako součást fenoménu migrace je často skloven pojem migrační politika. Barová a Bara (2005, s. 9) pod termínem migrační politiky rozumí špolitiky směřující k přímé a nepřímé regulaci a řízení pohybu lidí přes mezinárodní hranice a v případě Evropské unie přes její vnitřní hranice a jejich pobytu na území států, jejichž nejsou obyvateli. Do migrační politiky zahrnují ovlivňování a regulaci legální migrace, v etnických preventivních i restriktivních opatřeních vůči migraci nelegální.

2.3. Česká migrační politika

Kuřimáková a Šifínský (2011, podle Drbohlav, 2015, s. 207) definují českou migrační politiku jako soubor cílů a nástrojů k prosazování státní moci na poli migrace, které slouží zejména k regulaci pobytu cizinců a vstupu/výstupu na/z jejich území. Cílem strategie migrační politiky tedy je úinně bránit nelegální migraci a realizací programů a opatření podporovat migraci legální, zahrnuje také azylovou

politiku státu. Vláda České republiky v souvislosti s tímto úkolem přijala v roce 2003 usnesením č. 55 zásady politiky vlády v oblasti migrace cizinců, jež zahrnují 7 základních tematických oblastí v otázce migrace.²

Migrační politika je zastřešujícím pojmem zahrnujícím dvě základní součásti, imigrační a integrační politiku. Úkolem imigrační politiky je určit, kterým cizincům a za jakých podmínek může být udělen dlouhodobý či trvalý pobyt na území hostitelské země. Zatímco integrační politika se zabývá procesem adaptace a začlenění cizinců do vnitřní společnosti (Barbová, Barbová, 2005, s. 10). Integrační politikou se tedy rozumí komplex opatření směřujících k integraci migrantů do majoritní společnosti. Tato opatření se pak primárně zaměřují na potřeby přistěhovalců, kterými je naučit se jazyk vnitřní, poznat realitu, hodnoty, instituce dané země s cílem úspěšné adaptace migrantů a získání potřebných sociálních kompetencí tak, aby se migranti mohli stát integrální součástí společnosti (Barbová, Barbová, 2005).

Co se týče současného směřování české migrační politiky Drbohlav (2011, podle Drbohlav 2015, s. 209) soudí, že soudobé tendence směřují k modelu asimilace za dominantní podpory české společnosti a jednou ze zásadních transformací české migrační politiky považuje pohyb od takzvaného multikulturního modelu z nedávné minulosti k dnešnímu paradigmatu jakési švédské integrace, jinak řečeno od pasivní politiky k politice aktivní.

2.4. Hlavní trendy migrační problematiky

Za hlavní rysy současné migrace autoři Able a Sanders (2014, podle Drbohlav, nedatováno) uvádí, že nejsilnějším proudem migrantů míří ze západní Afriky do západní Evropy. Dále potvrzují, že přestože migrace probíhající přes hranice sousedních regionů i států dosahuje vysoké úrovně, etné proudy lidí migrují také ze vzdálenějších zemí i kontinentů, zejména do vyspělejších a bohatších zemí, odkud se jen málokdy vrací zpět do země původu.

Zaátkem 90. let 20. století Castels a Miller označili migraci jako globální fenomén, jenž se šíří a postupně zasahuje více států, hlavní migrační proudy se

² integraci cizinců, nelegální migraci a návratovou politiku, mezinárodní ochranu (azyl), vnější dimenzi migrace (v etno- rozvojových a humanitárních aspektech), volný pohyb osob v rámci Evropské unie a schengenského prostoru, legální migraci a provázanost se společnými politikami Evropské unie.

zintenzivují, přičemž hovalecké proudy jsou více diferencovány a zvyšuje se podíl flenské migrující populace ve všech typech migrace³. Všechny tyto uvedené jevy nutí představitelů vlád a mezinárodní organizace přehodnotit migrační strategii a politiku podle aktuální situace. To vše v zájmu zachování vlastní sociální rovnováhy a stability hostitelských zemí a také v úsilí předejít a včas řešit negativní jevy doprovázející migraci, jako jsou segregace, exkluze, diskriminace migrantů, rizika bezpečnosti, kriminality apod.

Jedním z neblahých trendů, který významně působí a ovlivňuje tvář migračních politik v Evropě, je problém nezadržitelného stárnutí evropského obyvatelstva. Fenomén stárnutí populace v evropských zemích je spojen i s úbytkem pracovní síly v Evropě. Drbohlav (nedatováno) v této souvislosti upozorňuje na jeden z mýtů, který panuje v problematice migrace a tím je předpoklad, že příchod pracovní síly ve formě imigrantů pomůže do budoucna vyřešit tento problém. Drbohlav (nedatováno, podle Report by the UN Population Division 2000, 2001) uvádí, že analýza tohoto problému a doprovodné studie u jiných organizací OSN však tento názor vyvrací s tím, že pracující imigrace může pomoci snižující se počet domácího obyvatelstva zmírnit či zastavit, ale nezabrání samotnému problému stárnutí majority.

³ Pracovní migrace, sloužení rodin, uprchlíci, nelegální migrace

3. Proces sociální integrace migrant

V rámci této kapitoly bych chtěla definovat proces integrace cizinců z různých hledisek, uvést některé integrační modely, souasně zmíním problematiku české integrační politiky a popíšu předpoklady úspěchu integračního procesu. V dalších podkapitolách se vnuji rozdělení procesu sociální integrace na několik dimenzí a popisu bariér, jak ze strany cizinců, tak i ze strany majoritního obyvatelstva podle odborné literatury.

3.1. Definice a aspekty integrace

Integračním procesem, který je typický zvláště pro migrující obyvatelstvo, prochází každý člen lidské společnosti. Podle Uherka (2003)⁴ jedinec svým narozením vstává do prostředí určité kultury tím, že přebírá postupně svá práva a závazky v rámci společnosti. Aby jedinec mohl úspěšně v tomto určitém společenském fungovat, musí akceptovat společností uznávané normy, vzorce chování, systém hodnot a způsob komunikace. Podmínkou identifikace člověka s jeho sociokulturním prostředím je pocit sounáležitosti a jeho přijetí členy společnosti (Horáková, 2001, s. 6).

Pro pojem sociální integrace bylo opět vytvořeno mnoho definic. Boswick a Heckmann (2006, podle Rákoczyová, Trbola, 2009, s. 24), definovali sociální integraci jako šinkluzi a akceptaci přistěhovalců do klíčových institucí, vztahů a pozic v hostitelské společnosti. Integrace je interaktivní proces mezi přistěhovalci a hostitelskou společností.

Rákoczyová, Polízková (podle Rákoczyová, Trbola, 2009, s. 24) na základě shodných znaků definic sociální integrace pojmenovaly dvě společné charakteristiky procesu sociální integrace. Jimi jsou šmultidimenzionálnost, to znamená, že proces integrace zásadně zasahuje mnohé dimenze člověka a tento jev se dotýká nejen migrantů, ale také členů přijímací společnosti, což ukazuje na šoboustrannost tohoto procesu.

⁴ Uherek, Z. 2003, (citováno, 30. 9. 2016). Dostupné z <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/spolecenska-integrace-migracnich-skupin-zakladni-pojmy-a-problemove-okruhy>

Díraz na svobodnou vůli a souhlas obou zmíněných stran v integračním procesu zdírazňuje Horáková (2014, s. 12), která integraci imigrantů vnímá šjako proces jejich začleování do struktur hostitelské společnosti s cílem dosáhnout rovnoprávného postavení a přijetí ostatními členy společnosti. Předpokladem úspěchu začlenění imigrantů do společnosti je podle autorky svobodné rozhodnutí ze strany majority přijmout imigranty a viditelná snaha imigrantů integrovat se. Výsledkem úspěšného začlenění je pak imigranty přijímaný a sdílený hodnotový systém společnosti, která migranty přijala. Sociální začleování přistěhovalců do hostitelské společnosti se tak odehrává na dvou úrovních: za prvé jde o integraci na úrovni majoritní společnosti, která podle své výslovnosti a společenského uspořádání buduje bu to pozitivní nebo negativní postoj k cizincům, odlišné kultury je spíše otevřená nebo se k ní staví podezíravě. Druhou rovinou, na níž integrace probíhá, jsou samotní imigranti, jednotlivci či skupina, jejichž ochota začlenit se často ovlivňuje fakt, zda jejich odchod z domovské země byl dobrovolný či vynucený. Kromě podmínky, že se přistěhovalci v doměchtají přizpůsobit v tuzemské společnosti a akceptovat její kulturu, normy, hodnotový systém, je stejně významnou i podmínka vstřícného postoje představitel majoritní společnosti k nim (Horáková, 2001, s. 7, Uherek, 2003)⁵

Horáková (2001, s. 17) dále uvádí, že šcizinci pobývající v zemi déle než 1 rok jsou podle mezinárodních konvencí považováni za tzv. rezidenty, tj. osoby usídlené v zemi. Jejich integrace do společenských struktur hostitelské země je pokládána za významný faktor ovlivňující sociální stabilitu a soudržnost společnosti a jsou proto cílovou skupinou koncepce integrace cizinců schválené vládou české republiky. Aktualizovaný dokument Koncepce integrace cizinců (2016, s. 30), o kterém se více zmíní uji v kapitole 3. 3. uvádí, že od roku 2012 se zvyšuje trend trvale pobývajících občanů z etických zemí nad udělenými přechodnými pobyty. Tento vývoj se zřejmě bude v dalších letech stabilizovat nebo je to poroste.⁶

⁵ Uherek, Z. 2003, (citováno, 26. 9. 2016) Dostupné z <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/spolecenska-integrace-migracnich-skupin-zakladni-pojmy-a-problemove-okruhy>

⁶ Klesá počet osob pobývajících v české republice přechodně. Prosadila se tendence růstu počtu a podílu trvalých obyvatel, od roku 2012 dokonce značně dynamicky. Na konci třetího čtvrtletí roku 2014 jich více než dvacetina občanů etických zemí (tj. 67,2 %; 178 630 osob) získaly na území české republiky trvalý pobyt. K 31. 7. 2015 počet trvale žijících občanů etických zemí na území české republiky (182 908 osob) dvojnásobně převyšuje počet občanů etických zemí žijících zde přechodně (83 947 osob). Z dlouhodobého

Z hlediska chronologického a prostorového rozmístění se problematice integrace migrantů v nově Drbohlav (in Týčková, 2001, s. 25), který rozlišil v procesu integrace hledisko časové a prostorové. Časové hledisko integrace reflektuje míru přizpůsobení se migrantů nové společnosti, přičemž úspěšnější adaptace z pravidla nastává až u potomků migrantů v druhé nebo třetí generaci. To však neplatí vždy. Jsou mnohé případy potomků migrantů, kteří se v tomto období naopak vrací ke své původní kultuře, v níž hledají svou identitu. Prostorovou dimenzi integrace Drbohlav vymezuje jako sklon migrantů sdružovat se do tzv. etnických enkláv, které mimo jiné mohou pomoci svým členům lépe se integrovat ekonomicky, kulturně i sociálně. V momentě, kdy migrant úspěšně ovládne jazyk majority a uplatní se na trhu práce, odchází z prostoru enklávy a dochází k sociálnímu začlenění se do většinové společnosti⁷.

3.1.1. Předpoklady integrace migrantů

Jako předpoklady pro zdárně probíhající integrační proces Horáková (2001, s. 7) charakterizuje čtyři kategorie faktorů, které by měly vytvářet příznivé klima k přijetí imigrantů do majoritní společnosti. 1) vzájemná provázanost legislativních a právních norem z oblasti pobytu, zaměstnávání, zdravotního pojištění, podnikání imigrantů, 2) ekonomika cílové země a možnost imigrantů podílet se na ní významně ovlivňuje jejich osamostatnění a nezávislost na sociálním systému, 3) sociální oblast zahrnující bydlení, vzdělávání, zdravotnictví může fungovat bez problémů, pokud ve společnosti existují dostatečné zdroje, o které se majoritní společnost neváhá podílet s imigranty, 4) integrální součástí procesu integrace jsou dále kulturní faktory, které ze strany migrantů předpokládají ovládnutí jazyka cílové země, přijetí jejích norem a hodnot, přičemž

hlediska tento trend pozitivně ovlivňuje integrační procesy, nebo trvalý pobyt znamená vyrovnané pozice na trhu práce s českými občany, přístup k veřejnému zdravotnímu pojištění a nárok na sociální dávky. Lze odvodit, že v důsledku oživení růstu ekonomiky a následkem vnějších geopolitických vlivů bude v dalších letech spíše pokračovat trend stabilizace nebo růstu početů legálně pobývajících cizinců z těchto zemí v České republice.

http://www.mpsv.cz/files/clanky/25571/Priloha_c_2_Aktualizovana_Koncepce_integrace_cizincu_ve_vzajemnem_respektu_a_Postup_pri_realizaci_aktualizovane_Koncepce_integrace_cizincu_v_roce_2016.pdf

⁷ Leontiyeva (2006, s. 34) uvádí, že otázka formování potenciálních územních etnických enkláv je v současné době velmi zajímavá pro české sociální geografie a její studium vyžaduje detailnější výzkum teritoriálního rozmístění migrantů na území ČR.

sou asněm udržení vlastních tradic, kultury, jazyka, které tvo í jejich jedine nou identitu. Od p íjímajícího státu proces úsp –né integrace vyžaduje kultivaci chování ve smyslu vzájemné úcty a otev enosti k odli–nostem cizinc .

3.1.2. Integra ní modely

Zp sob, jakým bude probíhat společné soužití domácí a p íst hovalé populace z velké ásti závisí od samotných imigrant . Velkou m rou se na procesech integrace svými postoji k p íst hovalectví podílí i majoritní společ nost.

Krajními alternativami integrace, jak je chápe Esser (2000, podle Rákoczyová, Trbola, 2009, s. 23-24) jsou asimilace, marginalizace a segregace. Zatímco koncept asimilace vyžaduje naprosté a dokonalé p ízp sobení se afl splynutí s domácí kulturou, v rámci segregace a marginalizace dochází k systematickému odd lování len imigra ních skupin od majoritní společ nosti. Multikulturalismus leží na protiležném pólu p edchozích dvou koncepcí díky tomu, že umohl uje í p ímo požaduje zachování kulturn -sociálních, náboženských a hodnotových odli–ností migrant s odkazem na jejich rovnocennost a rovnoprávnost s v t–inovou kulturou.

T í jmenované varianty integrace dali historický základ vzniku t em koncepcím zformovaným ve druhé polovin 20. století v souvislosti s bohatými zku –enostmi západních evropských zemí s fenoménem migrace a které m ěme definovat jako integra ní modely:

P edstavitelem *etnicko-exkluzivistického modelu* je N mecko. Model lze charakterizovat jako diskrimina ní í vylučující, který po ítá s do asností pobytu cizinc p íjířdí jících za práci a s jejich návratem, tedy s tzv. cirkula ní migrací. Tento koncept v podstat uplat uje vytlačení migrant v t–inovým obyvatelstvem ze společného žívota a prostoru. Jde o procesy marginalizace a segregace, skrze které vznikají etnické komunity í enklávy p íst hovalc (Rákoczyová, Trbola, 2009, s. 23).

V rámci druhého modelu, který nese název *asimila ní*, je rovnoprávné postavení cizinc podmín no jejich asimilací, tedy bezvýhradným p íjetím a splynutím s v t–inovou kulturou. Tento model od migrant vyžaduje vzdát se svých odli–ností a p vodní identity ve prosp ch identity nové. Typickým p edstavitelem tohoto modelu je Francie, jejíř vztah k p íst hovalecké otázce ovlivnily ideály Francouzské revoluce.

Tačí *pluralistický i multikulturní model* reprezentuje politika Velké Británie, která imigraci považuje za konstantní jev a cizince chápe jako odlišné sociokulturní komunity s předpokladem jejich bezproblémového spolulití v rámci v-tinové společnosti. (Barová, Bara, 2005, s. 36). Tento model může také nazvat modelem sociální integrace, který klade důraz na integraci migrantů do společnosti při současném zachování jejich odlišných socio-kulturních charakteristik. Ve v-tin zemích je však preferován jeden z uvedených modelů v kombinaci s prvky typickými pro modely ostatní.

3.1.3. Multidimenzionalita sociální integrace migrantů

Definice sociální integraci shodně popisují jako multidimenzionální proces ovlivňující klíčové oblasti života migrantů. Jednotlivým oblastem procesu integrace migrantů se vnoval Esser (2000, podle Rákoczyová, Trbola, 2009, s. 25), který je rozložil a pojmenoval jako dimenzi:

Strukturální znamená přístup k důležitým společenským institucím a možnost migrantů podílet se na nich, přičemž rozhodujícím integračním prvkem v této oblasti je uplatnění migrantů na trhu práce. Začlenění migrantů do ekonomické sféry hostitelské společnosti je rovněž v členských zemích Evropské unie považováno jako klíčové v otázce úspěšné sociální integrace cizinců. Strukturální dimenze dále zahrnuje participaci migrantů na trhu s bydlením, možnost migrantů vzdělávat se a to nejenom v rámci tzv. integračních kurzů, ale také v přístupu k výchovně-vzdělávacímu systému majoritního obyvatelstva. Podle Barové a Bari (in Rákoczyová, Trbola, 2009, s. 28) dostupnost a začlenění migrantů do vzdělávacího procesu majority umožní cizincům lépe pochopit a přijmout společenský systém, normy a pravidla přijímací země. Intenzita integrace migrantů je také do velké míry dána pobytovým a občanským statutem. Se změnou, resp. zvýšením pobytového statusu z dlouhodobého pobytu⁸ na

⁸ Podle [zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů](#) se o povolení k dlouhodobému pobytu žádá po skončení víz nad 90 dnů. Dlouhodobým pobytem po jiná standardní cesta cizince, který se hodlá do ČR nastěhovat nebo natrvalo přistěhovat, z dlouhodobého pobytu je možno získat po 5 letech pobytu trvalý a z trvalého pobytu je pak po dalších 5 letech možno žádat o české státní občanství. (Poradna pro občanství, občanská a lidská práva. (citováno 30.9.2016). Dostupné z <http://poradna-prava.cz/www/old/dlouhodoby-pobyt.html>)

pobyt trvalý migrant získává práva srovnatelná s obyvateli České republiky. Jde o práva v oblasti sociální (sociální dávky, nemocenské pojištění, výplata dle chodu), ekonomické (přístup k výhodné jako zaměstnanec nebo podnikatel), v oblasti bydlení (možnost koupit si bydlení), vzdělávání (rovný přístup ke nižšímu a vysokoškolskému vzdělávání) a v oblasti občanských práv (možnost požádat o české státní občanství)⁹.

Kulturní dimenze zahrnuje zejména ovládnutí majoritního jazyka, dále osvojení určitého objemu znalostí a schopností specifických pro hostitelskou zemi spolu s přizpůsobením svého jednání společným normám a sociálnímu paradigmatu v této populaci. Proces integrace v kulturní sféře Esser (podle Rákoczyová, Trbola, 2009, s. 30) nazývá akulturací. Primárním předpokladem kulturní integrace je rozvíjení jazykových schopností, které jsou nutnou podmínkou nejen v případě hledání pracovního uplatnění, ale také v oblasti komunikace a navazování vztahů s domácím obyvatelstvem. Podle Rákoczyové a Polkové (podle Rákoczyová, Trbola, 2009, s. 31) schopnost migrantů kulturně se integrovat výrazně ovlivňuje klima a poměry panující v hostitelské zemi v případě cizinců a cizích kulturám vbec. Kromě zabezpečení přístupu cizinců k jazykovým a socio-integračním kurzům a sociálním službám v podobě poradenství cizincům, v České republice existují krajanské spolky, jejichž hlavní činností je podpora a udržování tradic zdrojové země (např. Ukrajinská iniciativa v ČR, Fórum Ukrajinců).

Interaktivní oblast znázorňuje proces akceptace migrantů na úrovni sociálních vztahů s majoritním obyvatelstvem v kontextu jejich nejbližšího okolí. Vztahy s hostitelskou společností mohou mít formu jak těsných, dlouhodobých vztahů, tak i interakcí navázaných s jejich životním prostředím, které sdílejí s členy majority. Měly by také o vztahy vyplývající z ústí v různých institucích a zájmových spolecích. Budování těchto skupin vztahů a kontaktů fungujících na různých úrovních jsou autory de Palo, Faini, Venturini, (2007, podle Rákoczyová, Trbola, 2009, s. 32) pojímány jako podmínka tvorby sociálního kapitálu, který může migrant využít v případě nutnosti. Aldridge et al. (2002, podle Rákoczyová, Trbola, 2009, s. 32) definovali tři typy sociálního kapitálu, který vzniká v průběhu integrace migrantů do přijímající společnosti. Tyto jsou: 1) vnitroskupinový kapitál, který tvoří především přibuzenské

⁹ Informace pro cizince s trvalým pobytem v ČR, MV ČR (2013).

vazby a příslušnost ke stejné národnostní skupině i etniku, 2) emocionální forma kapitálu, pro kterou jsou typické vztahy navazované mimo vlastní národnostní i příbuzenskou skupinu, 3) spojovací kapitál pak indikuje kontakty s lidmi v dominantních společenských systémech společnosti, které mají v zemi určitou moc. Vnitroskupinový typ sociálního kapitálu, který vytvářejí migranti v cizí zemi nejbližší, může migrant pomoci lépe upravit případné separaci a může působit také jako integrační prvek. Pokud však přetrvávají tendence formovat vztahy jen v rámci své subkultury, může se naopak stát překážkou rozvoje sociálních a komunikačních schopností migranta ve vztahu k vstoupivé společnosti. Rozvoj sociálního kapitálu na straně migranta je však do velké míry dán přístupem vstoupivého obyvatelstva k migrantům. Jestliže jsou postoj domácí populace ve vztahu k migrantům lhostejné, nedůvěřivé, zaujaté a odmítavé, tvorba mezilidských vztahů a vazeb se pro migranty stává velmi obtížnou (Rákoczyová, Trbola, 2009, s. 33).

Identifikační oblast představuje psychologickou dimenzi charakterizovanou schopností migranta ztotožnit se s přijímající společností. Esser (2000, podle Rákoczyová, Trbola, 2009, s. 34) vysvětluje identifikaci migranta jako spojení jedince se společenským systémem v rovině idejí, emocí a subjektivního prožívání. Propojení migranta s vstoupivou společností je vyjádřeno pocity sounáležitosti a náklonnosti k určitým příslušníkům majority, případně i patriotismu. Během dalších životních fází migranta v nové společnosti může dojít ke změně vnímání vlastní identity například v tom smyslu, že migrant je vázán ke společnosti ve své domovské zemi a zároveň se cítí být členem společnosti přijímající. Toto pojetí Szaló (2007, podle Rákoczyová, Trbola, 2009, s. 34) nazval konceptem transnacionální migrace a transnacionální identity, na němž ukazuje schopnost migranta integrovat se do hostitelské společnosti a současně si zachovávat vztahy a kontakty se členy v zemi původu. Migrant tedy funguje minimálně ve dvou různých společnostech a identitách najednou.

Srovnatelným způsobem rozložila a popsalá integrační proces na životní sféry migranta Horáková (2001, s. 10), která jej nabízí jako jedno z řešení komplexní integrační politiky. První dimenzí integrace je sféra sídelní integrace zabývající se legislativními podmínkami pobytu cizinců z toho vyplývajících možností integrace.

Politická integrace bere v potaz demokratické mechanismy, jako jsou občanská a základní politická práva a svobody, dále problematika volebního práva cizinců a jejich přístup k veřejným službám. Ve společenské sféře integrace autorka řeší otázky rasové a etnické diskriminace a segregace v oblastech zaměstnání a bydlení. Kulturní dimenze rozvíjí koncept pluralistické kulturní integrace, která zahrnuje požadavek akceptace odlišných kultur přistěhovalců, nutnosti používání jednotného jazyka domácí i přistěhovalou populací, dále úlohu multikulturního vzdělávání dětí migrantů a roli massmédií jako zprostředkovatele odlišné kultury v pozitivním smyslu.

3.2. Bariéry v procesu integrace

Migranti se po příchodu do hostitelské země potýkají s celou řadou překážek a bariér, které jim komplikují proces uvývání na nové prostředí a omezují jejich schopnost začlenit se do společnosti. Jak již bylo uvedeno výše, integrační proces by ideálně měl být procesem oboustranným, to znamená nejen požadavek na migranty přijmout životní zvyklosti cílové země, ale od přistěhovalců majoritní společnosti a jejich institucí integrace vyžaduje otevřenost a ochotu přijmout cizince. Gabal (2004, s. 12) uvádí, že špičázející cizinci jsou lidé odlišných kultur, kteří se v ČR usazují, avšak ve většině případů žijí mimo českou společnost. Bez asistence v tuzemské společnosti a podpory státu se cizinci do české společnosti neintegrují.

Cizinci žijící na území hostitelské země mohou často zažívat především nepochopení i ústrky, v horším případě diskriminaci ze strany domácích obyvatel. Podle autorů Rákoczyové a Trboley (2008, s. 32) musí imigranti usazující se v české společnosti čelit z její strany špičádkám, stigmatizaci a lhostejnosti. K bariérám na straně hostitelské společnosti, máme také při nízkou informovanost o nich kterých národnostních menšinách žijících v Česku a pokřivený obraz menšiny, který podávají česká média.

Další překážkou mohou být také preference majority nich kterých spřizněných národností nad jinými, kulturní vzdálenými skupinami obyvatel nebo upřednostnění cizinců z ekonomicky vyspělejších zemí než je Česko. Gabal (2004, s. 22) ve výzkumné studii, která se zaměřila na postavení cizinců dlouhodobě žijících v České republice, dochází ke zjištění, že sympatie v tuzemské společnosti k migrantům se ržní do té

míry, do jaké jsou cizinci schopni se bezproblémově začlenit do společnosti. Podmínkami pro úspěšné hodnocení migrantů jsou kromě národnosti, také jejich etnický původ a příslušnost k určitému kulturnímu okruhu. Za subjektivně bezproblémové cizince lidé vnímají zejména migranty z Evropy a USA nebo blízké sousedy (Poláci, Slováci). Spíše negativní hodnocení a obtížné integrace si vysloufili cizinci pocházející z ekonomicky méně vyspělých států, které mimo jiné zahrnují i obyvatele bývalého sovětského svazu.

Bariéry na straně migrantů jsou nejčastěji spojeny s nedostatkem či absencí znalostí jazyka cílové země, který je podstatným předpokladem pro integraci v pracovní a sociální sféře. Kromě jazykové bariéry mají cizinci často také omezený přístup k informacím o životě v tuzemské společnosti, o institucích, jakým způsobem je možné migrant vyúžit apod. V souvislosti s využitím institucí ve prospěch cizinců poukázali například Rakoczyová a Trbola (2008, s. 33) na významné institucionální bariéry v procesu integrace, mezi které respondenti, jím realizovaného výzkumu, řadili administrativní bariéry a byrokracii na různých úrovních.

Specifické bariéry existují u české společnosti v případě migrantů z východoevropských zemí. Kvůli historickým událostem spojených s rokem 1968, přítomnost migrantů pocházejících ze zemí bývalého sovětského svazu stále u mnohých lidí produkuje etnické předurčení vůči nim. Existují případy, kdy tyto lidé na veřejnosti promluví rusky či ukrajinsky nebo mluví česky s ruským přízvukem a většinou oběma mnohdy reagují odtažitě, v nichž případech ať neváhají na přítomnost těchto migrantů. Cizinci z Ukrajiny a Ruska se shodují v tom, že být v Česku Ukrajinec či Rus znamená být označován jako někdo nedůvěryhodný a podezřelý. Vytýkají v tuzemské společnosti nespravedlivý postoj vůči migrantům, které posuzují stereotypně a nedělají mezi jednotlivci a také mezi minulostí a současností rozdíl. Zároveň však platí, že na individuální úrovni, pokud se podaří navázat osobní vztahy mezi oběma stranami, tyto předurčení a schematické myšlenky vůči východním migrantům mizí.

V případě Ukrajinců negativní obraz vytvořily především zprávy z médií, která zveličují i sebemenší přešlápk, kterého se Ukrajinci v Česku dopustí a dochází tak ke zkreslujícím informacím o ukrajinské komunitě. V myslích lidí bývá často

synonymem pro Ukrajince nekvalifikovanost, hrubá síla, obraz dlník pracující na stavbách. V horším případě Ukrajinci pro majoritu představují lidi porušující zákon (Peřková, 2006, s. 117-152).

3.3. Integra ní politika R

S rozvojem imigra ní situace na sklonku 90. let 20. století se eská vláda začala více zamírat na systematický rozvoj integra ní strategie. Zásadním strategickým dokumentem v tomto směru se stala první vládní Koncepce integrace cizinců přijatá roku 2000, která vychází ze Zásad koncepce integrace cizinců na území R. Koncepce integrace cizinců je kladně aktualizována¹⁰ a její nedílnou součástí je analýza aktuální situace v oblasti integrace cizinců. Politika integrace je koordinována ministerstvem vnitra a cílem všech jejích aktivit je předcházet vytváření uzavřených komunit imigrantů, společenské izolaci a sociálnímu vyloučení¹¹.

Základní cílovou skupinou, na kterou je opatření integra ní politiky směřováno, jsou občané těchto zemí pobývající legálně na území R, kteří nejsou fladateli ani pořivatelé mezinárodní ochrany. Prioritou začlevení migrantů do eské společnosti a zároveň předpoklady jejich úspěšné integrace v R tvoří znalosti eského jazyka, ekonomická soběstačnost, orientace cizince ve společnosti a vzájemné vztahy cizinců a majoritní společnosti. V souvislosti s postupným nabýváním vyšších pobytových statusů lze za další klíčovou oblast integrace považovat také postupné nabývání práv cizinců (KIC, 2016, s. 37).

¹⁰ Pro rok 2016 MV aktualizovalo a schválilo tento dokument s názvem šAktualizovaná koncepce integrace cizinců ve vzájemném respektu a o Postupu při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců v roce 2016

¹¹ Integrace cizinců na území R (citováno 30.9.2016) Dostupné z <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>

4. Ukrajinská migrace a integrace v české republice

Ukrajinská emigrace do českých zemí má své hluboké historické kořeny. Cílem této kapitoly je narovnat historická období ukrajinské emigrace do českých zemí před a po roce 1989. Součástí by měla být popis aktuálního vývoje a charakter ukrajinské menšiny v Česku z hlediska sociálně-demografických a geografických aspektů. Předposlední podkapitola bude věnována socio-kulturnímu prostředí Ukrajinců, odkud ukrajinská menšina migruje, v jeho politických a historických souvislostech. Chci se pokusit tímto textem popřiblížit mentalitu a postoje ukrajinských migrantů. Konkrétně se zaměřím na charakteristiku ukrajinského hodnotového systému, otázky národní identity, kultury, jazyka, role náboženství a postavení ženy a rodiny. V poslední kapitole, 4. 5., bych chtěla uvést postoje a typy pobytu ukrajinských migrantů na Olomoucku a poskytnout tak přehled o této komunitě na tomto území.

4.1. Historie ukrajinské migrace před rokem 1989

Ukrajinská migrace na území českého státu sahá do 16. století. Důvodem pro odchod Ukrajinců v tehdejší době bylo studium Ukrajinců na českých vysokých školách a voľdická služba v boji proti Turkům. Dalšími významnými mezníky ukrajinské imigrace byly roky 1918-1938, které jsou spjaty s připojením tzv. zakarpatské Ukrajiny (nejzápadnějšího teritoria země) k dřívejšímu Československu. Výzkumy svědí o tom, že právě oblast zakarpatské Ukrajiny se nejvíce podílí na ukrajinské imigraci do ČR. (Uherek, 2008, s. 8).

Další migrační vlny probíhaly v době mezi světovými válkami, kdy se v roli emigrantů ocitali především ukrajinskí intelektuálové a studenti, kteří ze své země odcházeli kvůli politické perzekuci. Vlivem přítomnosti ukrajinské emigrantské elity v SR a také díky podpoře Československého státu byly zakládány ukrajinské vysoké školy, instituty, umlecké akademie a ukrajinský spolkový život se v zahraničí rozvíjel. Tyto iniciativy neměly sloužit pouze k rozvoji ukrajinské kultury, ale měly také podpořit úsilí o prosazení nezávislosti samostatné Ukrajiny. Druhá světová válka rozhýbala další vlnu ukrajinské politické emigrace, která opouštěla svůj domov v důsledku nesouhlasu se stalinským režimem. Poválečný stav v Československu obsazeném sověty znamenal

pro Ukrajince usídlené na našem území, další restrikce a likvidaci jejich společenskoculturního života, s jehož následným uhlazením války započali nacisté. Po událostech roku 1989 se znovu vytvořily podmínky pro vznik a činnost spolků národnostních menšin. Jedním z nich bylo sdružení Ukrajinců v České republice, které vzniklo v roce 1990 a v jehož aktivitách v současnosti pokračuje Ukrajinská iniciativa v České republice (Zilynskij, Kořík 2001, podle Týřková, ed., s. 84-85).

4.2. Současnost a charakter ukrajinské menšiny po roce 1989

Ukrajinská národnostní menšina tvoří nejsilnější a nejpočetnější komunitu pobývajících na území České republiky a to již od 90. let 20. století. Nutno dodat, že toto početně ukrajinské etnikum žijící v Česku je tvořeno dvěma skupinami podle období jejich příchodu. První skupinou jsou ukrajinští občané, kteří přišli na české území koncem 19. století, v meziválečném období převážně z řad ukrajinské inteligence. Druhou příchodu této vlny imigrantů byly převážně politické důvody. Tito, dnes už starousedlíci, se natolik adaptovali, že už téměř zcela splynuli s vlnovou společností. Důvodem k tomu také vedl zákaz jejich veřejných kulturních, vzdělávacích a společenských aktivit s nástupem komunistického režimu (Leontiyeva, 2006, s. 32).

Novou vlnou příchodu, která má už zcela jiný charakter, jsou migranti proudící z Ukrajiny do České republiky v posledních 25 letech. O této novodobé migraci, se často hovoří jako o dočasné nebo cirkulační migraci, jelikož znamená, že emigrant do Česka přichází na časově omezenou dobu, například v době sezónních prací. Podle Szaló (2007, podle Rákoczyová, Trbola, 2009, s. 34, Drbohlav, 2001, podle Týřková, ed, str. 94) se v rámci ukrajinské migrace uplatňuje tzv. transnacionalizace. Jde o jev, který charakterizuje dvojí život nebo dvojí identitu migranta. Migrant je stále pevně spojen s domovskou zemí a zároveň se snaží integrovat do společnosti cílové země. Toto životní provizorium přirozeně není uspokojivé pro cílovou zemi ani pro samotného migranta, jelikož neumožňuje jeho hlubší integraci do nové společnosti. Rozpolcenost imigranta snižuje jeho ochotu a zájem naučit se dokonale český jazyk a začlenit se do sociálních a společenských struktur majority.

Podle zahraničních zkušeností ze zemí západní Evropy se však motivace cizinců k opakovanému návratu do domovské země, a zejména ní a převládou ekonomické a sociální vazby k hostitelské zemi nad kontakty s původní společností. Vývojem k trvalému usídlení ukrajinské imigrace v ČR potvrzují i české výzkumy (Leontiyeva a Vojtková 2007, Leontiyeva a Nečasová 2009, podle MV, příručka, nedatováno, s. 78). V podobném duchu tento vývoj upřesňuje lety naznačila Vasylenko (in Peřková, 2006, s. 68), když konstatovala, že přes pokračující trend cirkulace ekonomické migrace z Ukrajiny, se v Česku zvyšuje podíl trvale usazených ukrajinských přistěhovalců i s rodinami. Ještě dříve výsledky výzkumných ústředí Drbohlava (podle Peřková, 2001, s. 94) uskutečněných v druhé polovině 90. let s ohledem na ukrajinskou pracovní migraci přinesla zjištění, že v případě nově přichozích migrantů z Ukrajiny se nejedná o přechodný a krátkodobý fenomén a to z důvodů trvajících nepříznivých socioekonomických situací na Ukrajině vzniklých následkem rozpadu plánovaného hospodářství po pádu sovětského režimu. Nejde však jen o čistě pracovní motivaci k emigraci. Ukrajinci opouštějí svou zemi i za účelem sloužení rodiny, lepší zdravotní péče, fungujících institucí, chtějí si pořídit vlastní bydlení, také kvůli snaze o přístupu ke studiu pro své potomky a celkovému zlepšení kvality života, atd. (MV, příručka, nedatováno, s. 60).

Vypovídající hodnotu mají i statistická data, když z celkového počtu 473 516 cizinců, kteří se k datu 31. 3. 2016 nacházeli na území ČR, bylo 106 788 občanů ukrajinské národnosti. Co se týče pobytového statusu, tak ke stejnému datu, podle statistik ŠÚ, zde žilo 78 109 Ukrajinců s povoleným trvalým pobytem a 28 079 s jinými druhy pobytu. I z toho tedy lze usuzovat na postupnou změnu z dočasné cirkulace migrace na migraci trvalou¹².

Odlítný názor zastává Markov (2009, podle Sanderson, Strielkowski, Hlušíková, 2014, s. 545), který uvádí, že šzámrem v t-iny migrant je vrátit se zpět do vlasti, nebo tam alespo pravidelně pobývat. 80 % migrantů, kteří touží po návratu

¹² Tento fakt také dotvrzují statistiky ŠÚ k 31.12.2014, které ve své publikaci s názvem Život cizinců v ČR 2015 (s. 7) uvádí, že zatímco do roku 2012 převládaly přechodné pobyt cizinců, od roku 2013 se tento vývoj obrátil, to znamená, že převládají držitelé povolení k trvalému pobytu (55,3% z celkového počtu cizinců) a má rostoucí tendenci. V případě Ukrajinské komunity stejná publikace (s. 8) uvádí, že převládá v t-ina občanů Ukrajiny (71%) pobývá na území ČR na základě povolení k trvalému pobytu a i tento trend se zvyšuje. (citováno 30.9.2016) Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/zivot-cizincu-v-cr>

na Ukrajinu, udržuje p ímý kontakt s rodinou a n kterým se dokonce poda í na-et ené peníze na Ukrajin investovat a zajistit si tak budoucí p íjmy.õ

S ohledem na p íiny ukrajinské migrace se, aktuáln , k ad vý-e uvedených motiv , p idala i kritická bezpe nostní situace spolu s hlubokou ekonomickou krizí v d sledku vále ného konfliktu na východní Ukrajin . Existují tedy tendence, fle migra ní proud z r zných oblastí Ukrajiny potrvá i nadále, nebude-li se je-t zintenziv ovat.

I p es vý-e uvedenou sérii d vod , které vedou Ukrajince k opu-t ní své zem , je migrace sm ující z Ukrajiny do eské republiky stále motivována p eváfn ekonomickými d vody (Leontiyeva,ed. 2006, s. 33, Schebelle a Horáková, 2012, s. 65). Ukrajín-tí ob ané migrují zejména kv li nep íznivým flivotním podmínkám a nedostatku pracovních míst na Ukrajin . Jejich cílem a d vodem pobytu je zlep-ít svou ekonomickou situaci a uplatnit se na eském trhu práce¹³. esko Ukrajince láká nejen vy-í ekonomickou stabilitou a snaz-ím pracovním uplatn ním, ale také mofností bezplatného studia, blízkostí kulturní i jazykovou, sítí sociálních kontakt vybudovanou d ív j-ími migranty a celkovou vy-í flivotní úrovní. Svou roli jist sehrává v pov domí Ukrajinc p eflívající pozitivní mín ní d ív j-ího eskoslovenska a jeho geografická dostupnost z Ukrajiny (Pavlíková, Sládek a kol, 2009, s. 14). I p esto, fle ukrajinská men-ina nachází své uplatn ní p eváfn na sekundárním trhu práce (tedy ve stavebnictví, zem d lství, úklidové sluffby atd.), který nabízí spí-e fyzicky náro né manuální práce, asto nevyhovující pracovní podmínky a nízké finan ní ocen ní, Ukrajinci jsou s touto situací vyrovnáni.

4.2.1. Spole enský flivot Ukrajinc v emigraci

V souvislosti s tzv. dvojí identitou ukrajinských migrant se uvádí jejich minimální organizovanost a omezený kulturní flivot (Ko ík, podle Tylková, s. 85). To je dáno zejména pracovní vytífleností v imigra ní zemi a opakovanými návraty Ukrajinc

¹³ Dle statistik MV, odboru azylové a migra ní politiky (Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinc na území R v roce 2014) jsou Ukrajinci na prvním míst (35 319 Ukrajinc z po tu 64 659 cizinc z t etích zemí) co se tý e uplatn ní na trhu práce. Podobn je tomu také v p ípad podnikání Ukrajinc .(citováno 30.9.2016).Dostupné z <http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx?q=Y2hudW09NA%3D%3D>

do jejich p vodní zem . Ukrajinským migrant m, mezi nimi fl jsou nejvíce zastoupeni mufl v produktivním v ku, chybí as i zájem o náv-t vy společenské a kulturních akcí po ádaných v esku, asto práv usazenými ukrajinskými migranty z povále né vlny. Podle Vasylenko (podle Pe-ková, 2006, s. 76) m fl být také d vodem, pro sou asní ukrajin-tí migranti vnímají sv j společenský flivot v esku jako chudý, celkov negativní pohled majority na Ukrajince, jejich -patná pov st jako nekvalifikovaných d lník nebo dokonce mafián . Co se tý e vztahu mezi ob ma ukrajinskými komunitami, tradi ní a novodobou, autorka zmi uje oboustrann spí-e ned v ivý vztah a odstup, což je d sledek politicko-historických a kulturních rozdíl mezi ob ma komunitami. (Pavlíková, Sládek, 2009, s. 19).

4.3. Geografické rozmíst ní ukrajinských migrant v eské republice

Co se tý e prostorového rozlofení, nejvy-í podíl ukrajinských migrant , podle údaj eského statistického ú adu k 31. 12. 2014, se nachází v kraji Praha (45.533). Dal-ími oblastmi s nejvy-ími po ty Ukrajinc jsou kraj st edo eský (15.826) a jihomoravský (9.334). Ukrajinská men-ina na Olomoucku je zastoupena 1.758 obyvateli hlásící se k ukrajinské národnosti.

ermáková (2005, s. 5) poukazuje na fakt, fl migranti mají tendence usazovat se v ekonomicky a hospodá sky silných oblastech eska ze z ejmého d vodu, kterým je jejich prvotní ekonomická motivace emigrace. P estofl Ukrajinci nej ast ji sm ují a usazují se v Praze a jiných velkých m stech, jsou rozprost eni po celé eské republice. V t-í soust ed nost a obliba ukrajinských p ist hovalc usadit se ve velkých m stech neznamená touhu vytvá et uzav ené komunity i enklávy. Je to spí-e dáno -ir-ími moflnostmi pracovních nabídek a cenov dostupným ubytováním (Vasylenko, podle Pe-ková, 2006, s. 69). V pom ru k echám jsou Morava a Slezsko kraji obecn s nífl-í koncentrací cizinc , což platí i o Ukrajincích. Výjimku tvo í jedin , pro migranty pracovn zajímavá, m sta Brno a Ostrava s jejich okolím.

Pokud jde o oblasti, odkud ukrajinská populace do eska emigruje, výzkumy uvád jí, fl se stoupajícími po ty ukrajinských pracovník se v posledních desetiletích roz-i ují také regiony, odkud lidé z Ukrajiny emigrují. Zatímco v devadesátých letech

–lo p edev–ím o západní regiony, zejména o Zakarpatskou Ukrajinu, z d vod vysoké nezam stnanosti a také geografické blízkosti, v posledních dekáдах se migruje ufl i ze st ední a východní Ukrajiny (Drbohlav, podle Třková, 2001, s. 96, Vasylenko, podle Pe–ková, 2006, s. 68).

4.4. Socio-kulturní profil Ukrajinc

Ukrajina je svou územní rozlohou jednou z nejv t–ích východoevropských zemí. Velikost Ukrajiny se odráflí nejen v geografickém m ítku, ale také v její rozmanitosti co do po tu národností, kultur a jazyk , resp. ná e í. Bohatost a heterogenita tohoto slovanského státu je do velké míry dána jeho sloflitým historicko-politickým vývojem. O socio-kulturním prost edí Ukrajiny podávají obraz ve své publikaci autorky Preissová Krej í, Má alová, Skotáková a kol. (2015, s. 40), které reflektují Ukrajinu jako stát usilující o demokracii, v n mfl v–ak sou asn p eflívá neblahé d dictví z dob reálného socialismu. Ukrajina se svou populací stále stojí p ed problémem vlastní sebeidentifikace a vymezení se v kontextu evropského prostoru, s otázkou kam Ukrajina a Ukrajinci pat í?

Na reflexi kulturního zázemí Ukrajinc je pot ebné podívat se z pohledu p elomových historických období, které Ukrajinu utvá ely. Na území dne–ní Ukrajiny se v 9. století rozprostíral slovanský stát s názvem Kyjevská Rus, jehofl panovník a obyvatelé v 9. století p ijali k es anství. Stát v–ak ve 13. století ovládli ko ovní Tata i a centrum k es anského pravoslaví se p emístilo do Moskvy. V situaci nejednotnosti Kyjevské Rusi byla v t–ina jejího teritoria obsazena Polsko-Litevskou unií, která se snaflila o násilnou katolizaci ukrajinských obyvatel. 17. století znamenalo pro Ukrajinu rozhodující rozd lení jejího teritoria na dv poloviny ó východní ruskou a západní polsko-litevskou. V dal–ím století se ruský vliv je–t roz–í il na dal–í ásti Ukrajiny s výjimkou Hali e a Bukoviny, které byly p ipojeny k Habsburské monarchii. Zde se také rodilo budoucí nacionalistické v domí. Od roku 1922 velká ást Ukrajiny, krom Zakarpatí, p ipadla Sov tskému svazu a získala název Ukrajinská sov tská socialistická republika. Po druhé sv tové válce byla Sov tským svazem zabrána i zbývající, nejzápadn j–í ást Ukrajiny. Po desetiletích trvajícího útlaku stalinského reflimu se Ukrajina teprve na konci 20. století stává svrchovaným a svobodným státem. Rozdíly

v mentalitě a svetonázorové orientaci mezi obyvateli východní a západní části Ukrajiny však přetrvávají i změny politického režimu a trvají dodnes (Skotáková, podle Preissová Krejčí a eds., 2015, s. 41-42).

Mnohonárodnostní složení ukrajinské populace tvoří 77,8% Ukrajinci, z toho jsou nejpočetněji zastoupeni Rusové (17,3%) a zbývajících 5% tvoří asi sto dalších národností, mezi nimiž se nachází Bělorusové, Moldavané, Bulhaři, Maďaři, Rumuni, Poláci, Fidé, Arméni, Češi, Němci, Gruzínci (Malinevská, 2003, s. 5). S nabytím autonomie a nezávislosti, v kontextu rozrodného národnostního prostředí, měla svobodná Ukrajina hledat odpověď na otázku, na základě jakého konceptu bude vymezena identita jejích obyvatel, zdali na principu občanství i na etnické/národnostní bázi. V dokumentu konstituce Ukrajiny schváleném v roce 1996 bylo rozhodnuto o tom, že identita Ukrajinců bude odvozena od ukrajinského občanství bez ohledu na národnost (Skotáková, 1996, on-line, podle Preissová Krejčí, 2015, s. 43).

4.4.1. Národní povědomí, kultura a jazyk

Tématu hodnot a hodnotové orientace a otázkám kulturního pozadí ukrajinského národa bylo zatím v nově málo prostoru v odborné literatuře. Autoři se tímto oblastem věnují spíše okrajově nebo se zaměřují například na téma jazyka i slavení tradic a svátků. Z tohoto důvodu vyvolávám poznámky z výzkumů dvou autorek diplomových prací Koropecové, a Kurové.

Ukrajinci-migranti, jak jsem užívala zmínila výše, přicházejí do České republiky z různých kulturních, národnostních a hospodářsky orientovaných regionů Ukrajiny. Nejmarkantnější se projevují rozdíly mezi lidmi pocházejícími z východu Ukrajiny orientovaného na Rusko a z proevropského západu. Zatímco Ukrajinci ze západních i centrálních částí Ukrajiny se ve většině případů považují za etnické Ukrajince, kteří svou identitu a hrdost projevují používáním výhradně ukrajinského jazyka, identifikují se s ukrajinskou státností a nepřijímají opustit sféru vlivu Ruska, východní Ukrajinci (s výjimkou etnických Rusů) trpí rozdvojenou identitou. A kolik lidí na Ukrajině, cítí se být spíše Rusy než Ukrajinci, hlásí se k ruské národnosti, hovoří ruským jazykem a ctí ruskou kulturu i Ruský národ (Kurová, 2009, s. 30). Podle Bezoukové (podle Bittnerové, Moravcová, 2012, s. 75) se však v emigraci odlišnosti v podobě

ukrajinských migrantů často stírají a migranti z obou částí Ukrajiny v kontaktu s českou společností vystupují jednotně jako Ukrajinci.

Bezoučková na základě svých výzkumů získala detailnější poznatky týkající se národního uvdomění Ukrajinců, když zjišťovala vzájemné vnímání a odlišnosti východních a západních Ukrajinců žijících v ČR z jejich vlastní perspektivy. V souvislosti s otázkou národního uvdomění zjistila, že migranti z východní Ukrajiny ztotožňují se v historicko-kulturním kontextu s ruským národem, se necítí být takovými patrioty jako lidé ze západní Ukrajiny, aby se zasazovali o šíření ukrajinského vlastenectví. Spíše naopak, východní Ukrajinci jsou silným nositelem ruské kultury a v ní se cítí bezpečně a jistě, jelikož jde, z jejich pohledu, o společnost kulturně významnější a politicky bohatší. Pod tímto úhlem pohledu se dívají také na ruskou a ukrajinskou literaturu, kdy tvrdí, že ruské považují za své a představitelé ukrajinské literatury často zažijí mezi ruské autory. Pro obyvatele ze západní Ukrajiny je otázka ukrajinského národního uvdomění zcela zásadním tématem, které chtějí předat další generaci, ale také se snaží českou společností o šíření národnostního uvdomění a jeho prezentaci prostřednictvím pořádání akcí na podporu ukrajinské kultury (Bezoučková, podle Bittnerová, Moravcová, 2012, s. 70-72).

Jazykem užívaným v západních, ale také v severních a středních regionech Ukrajiny je především ukrajinština. Zároveň však lidé bilingvoví a domluví se ruským jazykem, který však v každodenním kontaktu nevyužívají. Ukrajinština je velmi rozmanitý jazyk s mnoha nářeťmi, které nemusejí být srozumitelné ani Ukrajincům, například je varianta ukrajinštiny, kterou lidé hovoří na Zakarpatí¹⁴. Obyvatelé východu a také jihu Ukrajiny hovoří pouze ruštinou, ukrajinštinu téměř nepoužívají. Protože je však ukrajinština státním jazykem, jsou nuceni používat její písemný kontakt s úřady a jinými státními orgány. K užívaní ukrajinštiny na oficiální úrovni se však staví s jistou nelibostí. Jazykovou zajímavostí je nářeť zvané šurflykō, kterou tvoří smíšená ukrajinština a ruština a mluví se jí na severovýchodě země (Bezoučková, podle Bittnerová a kol. 2012, s. 72-73, reálie Meta, 2010).

¹⁴ Zakarpatská ukrajinština je natolik specifickým jazykem, který tvoří prvky polské, maďarské, české a mnohé další, že se téměř nepodobá oficiální ukrajinštině. (A. Kučerová, 2009, DP, s. 31).

4.4.2. Hodnotový systém a náboženství

S ohledem na historické zkušenosti, kdy si etnickí Ukrajinci museli své místo a svobodu vybojovat, stojí národní hrdost na jednom z nejvyšších pilířů hodnotového systému. Podle autorů Zilynského a Kociaka (podle Peřková, 2001, s. 87) však má ukrajinská hrdost per se v nekritické postoji afl v idealizaci vlastního národa. Malinevská (2003, s. 25) vystihuje hlavní rysy Ukrajince, jako člověka emocionálního, sentimentálního a citlivého se smyslem pro humor a podle Prykarpatské (2008, podle Koropecová, 2013, s. 26) jsou typickými hodnotami Ukrajinců rodina, péče o děti a starší, přátelství, úcta ke starším a lépe postaveným, skromnost.

Rodina a význam práce jsou pro Ukrajince jedním z nejvyšších priorit. Tyto hodnoty spojuje fakt, že Ukrajinci jsou často ochotni vzdát se rodinného života a emigrovat do cizí země, jen aby rodinu zabezpečili ve všech hlediscích. Ocítají-li se v českém prostředí, jsou nesmírně pracovití. Jsou schopni a ochotni pracovat velmi tvrdě, za jakýchkoliv podmínek, pracují afl dvanáct hodin denně a často také obětují dny svého volna i jakékoliv kulturní vyžití, aby vydělané peníze přinejmenší neutratili a mohli je posílat domů rodině (Uherek, 2003, s. 202-203). V rámci rodiny fungují pevně a těsně vztahy nejlépe tomu napovídá u českých rodin. Rodinné nukleární jádro rodiny jsou v těchto situacích vždy připraveni pomoci svým členům. O tom svědčí nejen skutečnost, že obětují rodinný život a odcházejí za prací, ale také běžné a samozřejmé přebírání zodpovědnosti o staré členy rodiny, o které pečují v domácnosti (Koropecová, 2009, s. 32)

V souvislosti s ukrajinskou hrdostí nelze nezmínit pevný vztah Ukrajinců k jejich půdě, které si v těsně Ukrajinců dodnes velmi vážili kvůli její úrodnosti. Půda, území také slouží jako prostor, díky kterému se Ukrajinci mohou vyhranit vůči okolním státům. Dalším typickým rysem Ukrajinců je jejich pohostinnost, vřelost a přátelkost, otevřenost. Nejznámější náboženské i sváteční svátky a obřady hrají v životě Ukrajinců důležitou roli a jsou vždy doprovázeny oslavami. Díky nim se také často navštěvují a scházejí a nesmírně rádi vždy slaví (Koropecová, 2013, s. 64-65, Peřková, 2006, s. 135).

Charakteristickou hodnotou ukrajinské kultury je vysoká míra religiozity Ukrajinců. Podle Merzové a Cholodové (2014, s. 37) má většina Ukrajinců vždy jasnou náboženskou orientaci. Víra, díky které se Ukrajinci také scházejí a společně

slaví náboženské a státní svátky, se právě v emigraci ukazuje jako klíčový pojící prvek pomáhající upevnit solidaritu uvnitř jejich komunity (Vasylenko, podle Peřková, 2006, s. 71). Ukrajina je stát s hlubokými křesťanskými kořeny a tradicemi a církev silně ovlivňuje každodenní život na Ukrajině. Se stejnou silou však lidé je dnes v již známém pověrách a pohanským zvyklostem, které směřují dohromady s křesťanskými tradicemi. Stejně pestré jako národnostní složení obyvatel Ukrajiny, je rozmanité i množství církví. Ve východních a centrálních částech Ukrajinského státu lidé nejvíce navštěvují pravoslavnou církev, přičemž primát v potu v ících, zaujímá pravoslavný moskevského patriarchátu s orientací na Rusko a jeho kulturu. Druhým nejvýznamnějším je pravoslavné vyznání kyjevského patriarchátu, které je v opozici k rusofilství, a považuje se za pokračovatele tradic Kyjevské Rusi. V západních částech Ukrajiny (zejména na Haličíně a Zakarpatí) dominuje církev římskokatolická, která vznikla v 16. století a spojuje prvky pravoslavné rusínské církve a církve římskokatolické (Skotáková, podle Preissová Krejčí a eds., 2015, s. 46-47).

4.4.3. Postavení ženy v ukrajinské kultuře

Podle autorky Ezzeddine (2012, 2011, podle Koropečká, 2013, s. 65) postavení ženy na Ukrajině není jednoduché. Na Ukrajině přetrvává model spíše matriarchální společnosti, který ženě připisuje hlavní úlohu opatrovatelky rodiny. Za dob reálného socialismu byl ženám, kromě povinnosti starat se o rodinu, přidán také úkol podílet se na výživě rodiny spolu s mužem v rámci civilního zaměstnání. Jak uvádí Koropečká (2013, s. 66) Ukrajina v současné době, po pádu dřívějšího režimu hledá svou identitu a snaží se obnovit přirozenou kulturu spolu s přirozeným místem ženy ve společnosti. Tím je vnímání ženy jako předavatelky kulturních hodnot a tradic dalším generacím. Tento úkol je považován za nejdůležitější úkol a morální závazek ženy.

Na ženy však zároveň působí neutěšená sociální a ekonomická situace na Ukrajině, která od nich vyžaduje skloubit starost o rodinu spolu se zaměstnáním a příspěvkem do rodinného rozpočtu. Ukrajinské ženy jsou tak pod dvojitým tlakem, jednak je ukrajinským zvykem a tradicí vdát se a založit rodinu co nejdříve, takže společenské mínění nutí ženy do brzkých sňatků. Druhým podstatným faktorem, který život a postavení žen ovlivňuje, jsou tristní ekonomické poměry na Ukrajině, které ženám

nenabízí možnost nalezení dobré placené práce. Tento problém se zvláště dotýká žen samostatně žijících, které často opouští své rodiny, děti a emigrují za prací do ciziny, aby svým potomkům zajistili lepší budoucnost. Tento jev se stal již zcela běžnou praxí, kterou Ezzeddine pojmenovala jako fenomén tzv. transnacionálních matek. Autorka odhaduje, že mezi ženami imigrantkami z Ukrajiny se nachází více než 55% transnacionálních matek. V tomto modelu transnacionálního mateství, přebírají starost o děti nejčastěji prarodiče. Negativa, s nimiž je transnacionální mateství spojeno, jsou dlouhá období odloučení, která přináší psychickou zátěž i dětem, dochází také k přetržení rodinných vazeb. Současně je tento jev ukrajinskou společností vnímán velmi negativně, nebo matky odsuzují kvůli opouštění dětí a zanedbávání péče o ně nebo jsou podezřívány ze získávání finančních prostředků v zahraničí pochybným způsobem. Tento nepřátelský pohled na transnacionální matky vytváří především média, ale často také oficiální instituce jako jsou školská a zdravotnická zařízení, soudy.

4.5. Ukrajinci na Olomoucku

Z ve veřejně dostupných statistických dat, která podávají přehled cizinců obecně a cizinců ukrajinské národnosti na Olomoucku podle pobytových režimů, je podle tabulky 1. patrné, že počet cizinců i Ukrajinců v posledních letech v olomouckém okrese spíše stagnuje a cizinců i Ukrajinců přibývá jen nepatrně. Podíl cizinců se pohybuje kolem 15% na celkový počet cizinců za uplynulá tři roky. Co se týče pobytového statusu, počet trvalých pobytů mezi migranty ukrajinské národnosti v posledních letech více než dvojnásobně přibývá u Ukrajinců pobývajících na Olomoucku přechodně. Tento vývoj je ve shodě s celorepublikovým trendem, kdy migraci opakovaných návratů postupně nahrazuje migrace trvalého charakteru.

Tabulka . 1: P ítomnost cizinc a Ukrajinc s trvalým a p echodným pobytem v okrese Olomouc - vývoj v posledních t ech letech

ROK	Cizinci na Olomoucku			Z toho Ukrajinci v okrese Olomouc		
	Trvalý pobyt	P echodný pobyt	Celkem	Trvalý pobyt	P echodný pobyt	Celkem
2014	2671	2143	4814	574	217	791
2015	2733	2264	4997	580	225	805
2016 ¹⁵	2786	2370	5156	587	232	819

Zdroj: Ministerstvo vnitra¹⁶

Co se tý e specifík komunity Ukrajinc v Olomouckém regionu, dochází, podle informací pracovnice Centra na podporu integrace cizinc Olomouckého kraje¹⁷, k nár stu po tu Ukrajinc s trvalým pobytem na úkor pobyt p echodných. Snaha o usazování Ukrajinc , spolu s ast j-ími p ípady slu ování rodin je na Olomoucku dlouhodobým trendem, který je v sou asnosti podpo en vále nou a ekonomickou krizí na Ukrajin . Krize se pro Ukrajince stala významným špushõ faktorem. Zm nu z cirkula ní imigrace na imigraci trvalou, tedy tendence Ukrajinc spí-e se usazovat, jifl p ed lety p edpov d li odborníci na migra ní problematiku (D. Drbohlav, Y. Leontiyeva, L. Vasylenko).

ást Ukrajinc na Olomoucku se do eské republiky dostala díky projektu ministerstva pr myslu a obchodu s názvem šUkrajinaõ, do n hofl mají možnost hlásit se od konce roku 2015. Tento projekt je ur en pro vysoce specializované pracovníky technických profesí a usnad ũje Ukrajinc m vy ízení tzv. zam stnanecké karty.

¹⁵ Poslední dostupný údaj za rok 2016 ke dni dokon ení diplomové práce.

¹⁶ MV R. 2016. Statistický ó cizinci s povoleným pobytem. [online]. Dostupné 6. 10. 2016, z <http://www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx>

¹⁷ Centrum na podporu integrace cizinc vzniklo v roce 2009, jeho z izovatelem a provozovatelem je Správa uprchlických za ízení Ministerstva vnitra. Centrum v Olomouci podle posledních statistik z roku 2014 nav-tívilo a jeho slufeb vyuffilo 139 klient ũkrajinské národnosti.

O ekávání a vidina lepšho flivota v eské republice je společným rysem a špullõ faktorem Ukrajinc migrujících na Olomoucko. Bohužel však v tina Ukrajinc p ijífdí na svůj pobyt nepřipravena, což se týká jazyka a informovanosti o flivot v eské republice. Díky jazykové a kulturní přibuznosti Ukrajiny a eska si však Ukrajinci osvojují eský jazyk na komunikativní úrovni poměrně rychle. Motivace k dalšímu zlepšování jazyka je již velmi individuální záležitostí. Poměrně běžným jevem, díky kterému ukrajinští migranti překonají jazykovou bariéru, jsou partnerské vztahy se zástupci majority. Tento jev se však často týká žen-Ukrajinek. Velkou roli zde také hraje také vykonávaná profese, například. Ukrajinec, který je učitелеm, s uznáním vzděláním v eské republice, avšak neovládá eský jazyk na výborné úrovni, má problém s pracovním uplatněním, výkon jeho profese jej však nutí ke zlepšování jazyka. Odlišnou motivaci mají ukrajinští migranti, kteří jsou převážně zaměstnáni na sekundárním trhu práce a vykonávají nekvalifikovanou práci. Mezi lidmi ukrajinské národnosti se na Olomoucku nejčastěji vyskytují také případy Ukrajinců, kteří vlastní vysokoškolský diplom získaný v zemi původu, přesto však v esku pracují na nízko kvalifikovaných pozicích. Ukrajinci na Olomoucku tvoří menší komunity, které drží spolu a pomáhají si v případě potřeby. flivot v mezích komunity může být velmi přínosný zejména v počátečním pobytu Ukrajinců v cizí zemi, někdy však může uzavření se v rámci komunity znamenat blok v jejich integraci a kterých jedinců do eské společnosti a zlepšení jejich jazykových schopností.

5. Koncept sociálního fungování

Koncept sociálního fungování, který v této kapitole představím, se zabývá poznáním bariér a předpokladů lidí, kteří se dostávají do rozporu se svým prostředím. Teorie se usiluje o nalezení vysvětlení, proč ke konfliktu mezi člověkem a jeho prostředím dochází a na jejím základě odborníci definují, co je úkolem sociální práce, aby lidé tyto konflikty úspěšně překonali.

5.1. Sociální fungování a životní situace

Podle Navrátila (podle Matoušek, 2013, s. 226) se sociální práce ve svém poslání pomáhá, vždy opírá o výchozí pozici, v níž se klient aktuálně nachází, a kterou nazýváme životní situací. Musil definoval životní situaci jako škoncept, který reprezentuje unikátní komplex okolností a faktorů, jemuž sociální pracovníci nejprve musí porozumět, aby následně mohli vhodně reagovat a podpořit klienta při úsilí o zvládnutí jeho života a jeho obtížné životní situace.

Život člověka, uhl od narození, staví před něj životní situace, které jej nutí, jak reagovat, zaujímat k nim postoj. Toto pojetí bylo v rámci sociální práce nazváno šsociálním fungováním. Autorkou tohoto konceptu je Bartlettová, která jej poprvé uvedla ve své knize šThe common base of social work (1970). Bartlettová tento pojem vymezuje jako vzájemnou interakci mezi lidmi a požadavky prostředí. Sociální fungování je tedy proces, který podle Bartlettové zahrnuje dvě dimenze: 1) zvládací schopnosti člověka, a 2) nároky/požadavky jeho prostředí, při němž pirozeným stavem mezi schopnostmi člověka a nároky jeho okolí je rovnováha. V případě, že je tato rovnováha mezi člověkem a jeho prostředím narušena, jedinec situaci pociťuje jako konfliktní. Jsou lidé, kteří si se vzniklým problémem umí poradit, a uhl sami nebo za pomoci svých blízkých. Jiní se však v interakci se sociálním prostředím stávají bezradnými. Dovedem mohou být snížené zvládací schopnosti a dovednosti člověka nebo neúnosné nároky jeho okolí.

Podle Navrátila Bartlettová poukázala na hlavní rys vztahu, který probíhá mezi lidmi a požadavky prostředí, a tím je šoekávání, jež prostředí klade na jednotlivce. Navrátil uvádí, že okolní prostředí klienta zahrnuje šsoubory oekávání, jež se vztahují

ke zvládní různých rolí. To znamená, že prostředí, má určitá očekávání a představy, jak by jedinec měl zvládat např. roli matky, otce, dítěte. Pokud jsou tato očekávání v rozporu s realitou, je chování nebo jednání klienta posuzováno jeho okolím jako nepřiměřené nebo konfliktní, vyžadující korekci. Cílem intervence sociální práce je taková podpora sociálního fungování klienta, která mu pomáhá nalézt ztracenou rovnováhu mezi jeho zvládacími schopnostmi a přiměřenými nároky okolí (Navrátil, Musil, 2000, s. 117, Navrátil, podle Matoušek, 2013, s. 226 - 227).

Pojem sociálního fungování Navrátil popsal a rozvíjel o další rovinu. Autor uvádí, že nejen sociální prostředí vymezuje očekávání a nároky v životě, ale také člověk může mít svá očekávání a požadavky v prostředí, v něm žije. Tímto tvrzením Navrátil jedinci připisuje aktivní roli na sociálním fungování tím, že jedinec ušlechtil vydán na pospas požadavkům svého sociálního prostředí, ale v životě se vymezuje (Navrátil, 2003, s. 195).

Životní situace obsahuje dvě základní složky, první z nich je dynamická složka, kterou známe jako sociální fungování. Jak už bylo výše uvedeno, jde o vzájemné interakce, například, které probíhají mezi očekáváním sociálního prostředí a lidmi, v konkrétním čase a prostoru. Druhou složku představuje složka statická, která zahrnuje prvky a systémy, které formují určitou životní situaci. Životní situaci vlastně tvoří komplex různých dispozic a bariér sociálního fungování. Navrátil s Musilem (2000, podle Matoušek, 2013, s. 228) také poukázali na to, že životní situace má minimálně čtyři dimenze, které označili jako dimenzi fyziologickou, psychologickou, sociální a noogenní. Životní situace je podle Musila (2004, podle Matoušek, 2013, s. 228) vytvářena mnoha faktory, které na sebe vzájemně působí a podmiňují se. Běžné životní situace lidem přináší rozličné problémy, které mohou souviset s nedostatkem financí, udržet tělesného a duševního zdraví, s mezilidskými vztahy, s vlastní identitou a mohou spočívat v kontaktu s určitými institucemi. Je to specifická výčet prvků a systémů, jež formují životní situaci, uvádí například Sheafor, Horejsi a Horejsi (2000, podle Matoušek 2013, s. 228), tímto hovoří o věku, pohlaví, stavu, složení domácnosti, rodinné struktuře a vztazích, zaměstnání a postavení v zaměstnání, sociálních aktivitách a zájmech členství ve skupinách, využití formálních a neformálních zdrojů podpory apod.

5.2. Sociální práce s menšinami

řivotní situace se vyznačuje tím, že není nemenná, ale vyvíjí se v čase. Role, které jsou od jedince očekávány, se v průběhu jeho životního cyklu mění, stejně tak, jako se u člověka mění jeho vlastní očekávání, která má v jeho svém okolí. Navrátil poukazuje na to, že zatímco u běžného klienta je úkolem sociální práce pomoci klientovi novou situaci přijmout a postavit se k ní aktivně, v případě práce s menšinovým klientem může jít o úkol opačný, tzn. podpořit takového klienta v opuštění izolační znevýhodněné pozice (Navrátil, podle Matoušek, 2013, s. 228-229).

Za pomoci konceptu sociálního fungování se sociální pracovník snaží poznat oblast klientových schopností zvládat požadavky prostředí a to, co od něj prostředí očekává. Podmínkou pro to, aby byl klient schopen fungovat v souladu s okolním prostředím, je prozkoumat jeho předpoklady a bariéry, tedy způsobilost zvládat každodenní nároky svého okolí.

Odchod z vlasti do emigrace a snaha naučit se žít v nové společnosti je pro migranta velkou životní změnou. Migrant, který přichází do cílové země a zatím se plně neadaptoval na nové poměry, potěbuje porozumět a přijmout novou úlohu v rámci cizího prostředí. Lidé v emigraci často stojí na okraji zájmu hostitelské společnosti a márně se snaží naplnit očekávání majority. Takovým očekáváním v tínové společnosti je názor, že migrant bude schopný a ochotný ve velmi brzké době zvládat podobné úkoly jako členové v tínové společnosti, aniž by mu ve zvládnutí těchto nároků a požadavků byla věnována větší pozornost. Proto by také úkolem a zadáním služeb pro menšiny a migranty mělo být vedení migrantů k tomu, aby opustili izolační postavení znevýhodněného a méně cenného jedince. (Navrátil, 2011, s. 132)

Odborná pomoc cizincům v rámci konceptu sociálního fungování se tedy zaměřuje na porozumění bariér, které migrantovi brání uplatnit se v životě, a poznání jeho předpokladů, které mu, naopak pomáhají vypořádat se s konflikty v interakci s novým prostředím. Navrátil (2011, s. 120) navrhuje zaměřit se na dva principy, které odborník uplatní ve svém přístupu k cizinci. Tyto jsou:

- a) stanovisko odborníka, které initele sociálního fungování vnímá jako významné

b) pot eba odborníka porozum t jednotlivým okolnostem (p ekáfkám a p edpoklad m), které jsou pro flivot cizince v nové spole nosti ur ující

D vodem rozpor mezi leny men-in a v t-inového obyvatelstva je podle Navrátila (2011, s. 120) asto odli-né kulturní pozadí migranta. Migrant asto nerozumí o ekáváním a pro n j nepochopitelným pofladavk m a vysokým nárok m ze strany v t-inové kultury. Tuto disproporci mezi o ekáváním spole nosti a schopnostmi migrant obvykle zp sobuje nesourodost kulturních p edstav, socioekonomická nouze a nemoflnost pln se podílet na rozhodování o svém flivot . Nutným p edpokladem kvalitní znalosti problém p íslu-ník men-in je tedy provedení d kladné analýzy individuálních flivotních moment , jefl cizince mohou vyvést z rovnováhy, a p íslu-ník majority je naopak považuje za zcela b flné.

VÝZKUMNÁ ÁST

Cílem této ásti práce je p edstavit plán výzkumu pomocí stanovení hlavní výzkumné otázky, výb ru výzkumné metody, zd vodn ní zvolené výzkumné strategie, popis techniky a pr b hu sb ru dat a výb r výzkumného souboru.

6. Plán výzkumu

6.1. Výzkumná otázka

Výzkumnou problematikou, kterou se zabývám v této práci, je integra ní proces ukrajinské men-iny flijící na Olomoucku. V teoretické ásti jsem podala informace pot ebné k pochopení zkoumané problematiky integrace Ukrajinc do eské spole nosti v -ír-ích souvislostech a definovala pojmy, které zahrnuje výzkumná otázka. Na základ zkoumané problematiky jsem zvolila výzkumnou otázku, která zní:

Jaká jsou konkrétní o ekávání a bariéry v integra ním procesu ukrajinské men-iny na Olomoucku?

Abych mohla dosp t k zodpov zení hlavní výzkumné otázky a identifikovat o ekávání a bariéry Ukrajinc , zvolila jsem ty i díl í výzkumné otázky, které sledují strukturu dimenzí sociální integrace (kap. 3.1.3.). Každá z t chto dimenzí zahrnovala okruhy otázek, kterými jsem zkoumala flivotní podmínky, proces adaptace a problémy související s flivotem imigrant v r zných sférách jejich flivota. Ke každé díl í výzkumné otázce uvádím okruhy otázek, které jsem informátor m pokládala.

Díl í výzkumné otázky zní:

1. Jaká jsou o ekávání a bariéry ve strukturální dimenzi integrace?

Pobyt: typ, ú el, délka pobytu, nejt fl-í momenty v prvních m sících pobytu, plány ohledn dal-ího setrvání v R, o ekávání migrant od TP a zm ny v flivot v souvislosti s jeho získáním.

Styky s ú ady: o ekávání/hodnocení jednání ú ad s cizinci, osobní zkušenost p i jednání s ú ady, problémy v kontaktu s ú edníky.

Zam stnání: hodnocení své sou asné pracovní pozice, potífle p i hledání a vstupu na trh práce, bariéry/obtífle p i sou asném výkonu práce.

Bydlení: zp sob bydlení, potífle s hledáním vhodného bydlení, p ekáflky, které museli migranti p ekonat, aby jej získali.

Vzd lávání a kurz: J: pov domí a náv-t va kurzu J, potífle s nalezením vhodného kurzu J (stupn pokro ilosti), problémy v p ístupu ke vzd lávacímu systému v R, rekvalifikace apod., potífle p i nástupu d tí migrant do -koly a pr b h prvních m síc ve -kole.

2. Jaká jsou o ekávání a bariéry v kulturní dimenzi integrace?

Jazyk: zp sob a doba osvojení eského jazyka, situace, v nichfl migrant nejvíce vnímal neznalost jazyk jako problém, nejv t-í potífle v u ení se jazyku, p ístup majority k migrant m v dob , kdy je-t nekomunikovali dob e.

Kultura hostitelské zem : pov domí o eské kultu e p ed p íjezdem, vnímání rozdíl mezi eskou a ukrajinskou kulturou, o ekávání od eské kultury.

flivotní stylu majority: uvykání na eský flivotní styl, vnímání/hodnocení flivotního stylu majority, co migrant m vadí/ emu se t flko p izp sobují ve stylu flivota majority, pocit tlaku ze strany majority p izp sobit se.

Klima v i cizinc m: vnímání atmosféry v eské spole nosti v i cizinc m a Ukrajinc m, pocítli migranti n kdy situace zklamání eskou spole ností.

Diskriminace: názor na rovné zacházení s cizinci v R, potkalo migranty odmítnutí v souvislosti s tím, fle je ukrajinské národnosti, setkali se s diskriminací ze strany ech .

3. Jaká jsou o ekávání a bariéry v interaktivní dimenzi integrace?

Vztahy Ukrajinc s majoritou: srovnání české a ukrajinské mentality, názor na vztahy mezi Čechy a Ukrajinci, problémy v přístupu Čechů k migrantům, zafixování migrantů, kdy pocítí nepříjemnosti, odloučenosti, vztahy migrantů s českými sousedy.

Vztahy Ukrajinc s rodinou, příbuznými a krajanmi: význam rodiny, další příbuzní v Česku, vliv přesídlení do ČR na rodinné vztahy, sloučení s rodinou na Ukrajině, kontakty na jiné Ukrajince v Česku, názor na vztahy mezi Ukrajinci v ČR, osoby, s nimiž migranti nejvíce navazují přátelské vztahy, osoby, na které se migranti obracují v nesnázích.

4. Jaká jsou očekávání a bariéry v identifikační dimenzi integrace?

Vztah k Česku: vnímání české republiky jako domova, obavy do budoucnosti z přítomnosti v Česku, názor na změnu v ČR, aby se migrantovi žilo lépe.

Otázkám v rámci dílčích výzkumných otázek předcházejí identifikační otázky týkající se věku, profese, vzdělání a rodinného stavu informátorů a dotazy zjišťující kontext a okolnosti přijezdu migrantů do Česka:

1. Proč jste přijel/a do české republiky, jaká byla Vaše motivace?
2. S kým jste přijel/a?
3. Jaké byly Vaše první dojmy z ČR?
4. Můžete nějak očekávání předpřijezdem do ČR?

6.2. Metodologický postup

6.2.1. Výzkumná metoda

Proces integrace migrantů je složitým a komplexním jevem probíhajícím na různých úrovních a je ovlivněn mnoha okolnostmi a podmínkami. Pro tuto rozsáhlou sociální realitu a zodpovězení hlavní výzkumné otázky se mi jako nejvhodnější jeví kvalitativní výzkumný přístup, jehož cílem je podle Dismana (2002, s. 286) porozumění skrze švihled do co největšího množství dimenzí daného problému.

Záměrem výzkumu bude deskripce zkušeností a poznatků ukrajinských migrantů v integračním procesu. Zvolila jsem kvalitativní popis vybrané problematiky, který tak poskytuje hlubší prozkoumání jevu a jejich hlubších významů.

Hendl (2008, s. 101-141) uvádí celou řadu způsobů a přístupů ke kvalitativnímu výzkumu. Dle mého uvážení se pro zkoumané téma nejlépe hodí využití případové studie, která usiluje o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti. Jako odpovídající formu kolektivní studie jsem zvolila kolektivní případovou studii, která spočívá v hloubkovém zkoumání více instrumentálních případů, za jejichž pomoci výzkumník doufá, že sledováním více případů získá větší vhled do dané problematiky.

6.2.2. Metody získávání dat

Ke shromáždění dat potřebných k zodpovězení výzkumné otázky jsem využila techniky dotazování, která je jednou ze základních technik kvalitativního výzkumu. Mezi další způsoby získávání dat se, kromě kvalitativního dotazování, řadí pozorování, dokumenty a fyzická data.

Metoda kvalitativního dotazování může mít různé formy, kterými jsou například strukturovaný rozhovor, rozhovor pomocí návodu, neformální rozhovor, skupinová diskuze, narativní i fenomenologický rozhovor (Hendl, 2008, s. 161-205). Ze způsobů kvalitativního rozhovoru jsem zvolila rozhovor pomocí návodu, který vychází z předem vytvořeného seznamu otázek nebo témat, které je nutné během rozhovoru probrat. Tento typ rozhovoru ponechává tazateli volnost připravit formulaci otázek podle aktuální situace, dává mu také možnost volit jakým způsobem a v jakém prostředí získá informace k objasnění dané problematiky (Hendl, 2008, s. 174). Rozhovory tedy probíhaly podle návodu, který jsem vytvořila na základě důležitých výzkumných otázek a přidala několik doplňujících otázek, které sledovaly kontext každého životního příběhu.

Sběr dat probíhal během měsíčního prostřednictvím rozhovorů se zástupci ukrajinské menšiny na Olomoucku. Před započetím každého rozhovoru jsem účastníkům nejprve stručně představila téma a cíle svého výzkumu. Po tom, co jsem ujistila informátory o anonymitě a získala jejich souhlas s pořízením audio záznamu, nahrávala jsem rozhovory prostřednictvím diktafonu na svůj telefon. Všechny

rozhovor jsem pak na základě pořízeného záznamu doslovně přepsala do počítače, a z těchto záznamů pak vycházela pístitvorb 7. kapitoly.

6.2.3. Charakteristika zkoumaného souboru

V kvalitativním výzkumu, podle Miovského (2006, s. 128), nikdy dopředu nevíme, jak bude konečný výzkumný soubor vypadat, metoda výběru zkoumaného souboru není pevně dána a může se měnit. Abych mohla naplnit cíl práce, zvolila jsem způsob **prostého záměrného výběru** v kombinaci s **metodou sněhové koule**. První jmenovaná metoda vyvolává způsob výběru možných účastníků výzkumu podle toho, zda splují určitá kritéria a zároveň s účastí ve výzkumu souhlasí. Tato metoda výběru je používána v případech, kdy se jedná o nevelký výbový soubor a potenciální účastníci jsou poměrně snadno dostupní. Kritériem výběru je určená vlastnost nebo stav, příslušnost k určité sociální skupině (Miovský, 2006, s. 134 - 136). Hlavními dvěma kritérii pro výběr informátorů byla **délka pobytu** ukrajinských migrantů v České republice s dolní hranicí jednoho roku. Druhé kritérium se vztahovalo na **místo pobytu** migrantů v lokalitě Olomoucko.

Východiskem pro druhou použítou metodu - sněhové koule je získání kontaktu s první vlnou účastníků výzkumu. To je možné, mimo jiné, také skrze dřívější osobní kontakt výzkumníka s účastníky (Miovský, 2006, 131 a 132). Výběr dalších informátorů výzkumu tedy probíhal skrze první kontaktované osoby ze zkoumaného souboru, které mi předaly kontakty na další osoby, splující vybraná kritéria. Kritéria, která nebyla zohledněna, byli pohlaví, profese, počet let strávených v České republice. Přehled účastníků výzkumu je uveden v tabulce 2.

Tabulka 2 P ehled informátor výzkumu

Informátor i	Pohlaví	V k	Typ pobytu	Délka pobytu
I 1	fi ena	43	TP	22 let
I 2	fi ena	48	eské ob anství	16 let
I 3	fi ena	36	TP	15 let
I 4	Mufl	18	DP	1 rok
I 5	fi ena	55	eské ob anství	17 let
I 6	fi ena	37	TP	9 let

6.2.4. Pr b h sb ru dat

Jak jsem jifl uvedla v p edcházející kapitole, výbě r prvních informátor byl dán tím, fle jsem tyto osoby znala. Nejednalo se o p átelství, tyto osoby jsem neznala blífle, ale po tom, co souhlasily s ú astí ve výzkumu a poskytly mi rozhovor, pomohly mi také s kontaktováním jiných informátor podle zadaných kriterií. V prvním p ípad ělo o osobu, kterou jsem poznala p ed mnoha lety v rámci svého zam stnání sociální pracovnice v poradn pro cizince a protofle bydlí v mém m st , ob as jsme se potkávaly. S druhou ú astnicí jsem byla p ed lety seznámena svojí kamarádkou, která pochází z Ukrajiny. Stejn jako první dv osoby, tak také na dal-í ú astníky výzkumu jsem získala telefonní íslo a kontaktovala je s dotazem, zda by byli ochotni poskytnout rozhovor pro ú ely mé práce. Ú astník bylo tedy celkem 6. Pot ebné informace jsem získala v t-inou hned z prvních rozhovor . Ve dvou p ípadech jsem se s ú astníky se-la je-t jednou, abychom rozhovor dokon ili.

Rozhovory probíhaly v t-inou v domovech informátor , dva rozhovory prob hly v u itelském kabinet a v místní kavárn . Jelikofl zadanými kriterii byl jen pobyt v R del-í 1 roku a místo bydli-t Olomouc a nejbliž-í okolí, doufala jsem, fle se do tohoto výbě ru dostanou osoby s r znými charakteristikami, co se tý e pobytového statusu, délky pobytu v R a pohlaví. Mé vyhlídky se v t chto ohledech bohufel nenaplnily, protofle 5 informátor ze 6 jsou osoby flenského pohlaví, s trvalými pobyty a v n kolika

v případech ufl i s nabytým (nebo zamý-leným) eským ob anstvím, které se ufl v esku vícemén usadily a dá se íct, fle jsou zde integrované. S osobami s dlouhodobým pobytem, flijícími v esku mén jak 5 let, mohlo dojít k zajímavému srovnání v pohledu na o ekávání a bariéry v procesu jejich za le ování. Protofle se výzkumný soubor je slofen z osob ukrajinské národnosti, povafluji za nutné uvést zp sob, jak jsme se b hem rozhovor domlouvali. V p ípad 4 informátor nebyl fládný problém v komunikaci práv díky let m, které ufl v esku strávili, i p esto, fle n kte í nemluvili gramaticky správn nebo n kdy pouffili ukrajinské slovo. Zbývající dva informáto i hovo ili esky s men-ími obtífflemi, p i rozhovoru s informátorem pobývajícím zde rok, jsem se otázky snaffila formulovat jednodu-eji a srozumiteln ji. Protofle ukrajin-tinu ovládám celkem dobře, nem la jsem s ukrajinskými sl vky problém. Citace informátor v následující interpretaci rozhovor p episuji tak, jak byla e ena, tedy i v p ípad -patného sklo ování, koncovek a výslovnosti eských slov.

7. Kolektivní případová studie

7.1. Prezentace výsledků a jejich výklad

V této kapitole prezentuji výsledky případové studie. Na začátku ústníky výzkumu stručně představuji¹⁸ podle pohlaví, věku, rodinného stavu, typu a délky pobytu, současné profese a okolností jejich příjezdu do ČR. V druhé podkapitole věnuji pozornost motivaci informátorů k odchodu z Ukrajiny a procesu jejich přizpůsobení se novým podmínkám hostitelské země. V dalších podkapitolách provedu analýzu dat s ohledem na překážky a bariéry, které jsem zjišťovala v rámci jednotlivých dimenzí sociální integrace.

7.1.1. Představení a stručná charakteristika informátorů

I 1. Informátorka, 43 let, vdaná, pochází ze západní Ukrajiny, má trvalý pobyt, v České republice žije 22 let, nyní je na mateřské dovolené. Paní se učila jako návrhářka a přijela na Olomoucko spolu s několika dalšími ženami na základě pozvání české mecké od vlastní firmy. Přivodně přijela s tím, že si vydělá nějaké peníze, získá zkušenost a vrátí se na Ukrajinu, ale po roce se tu vdala za českého občana a to je hlavní důvod, proč zůstala dodnes.

I 2. Informátorka, 48 let, rozvedená, 2 děti, paní v Česku žije 16 let a před 3 lety získala české občanství. Pracuje na Olomoucku jako vysokoškolský pedagog. Učila se svým dlouhodobým pobytem v Česku, několikrát Českou republiku navštívila jako studentka. Přijela do ČR kvůli dokončení studia bohemistiky a poté se plánovala vrátit ke svým dětem na Ukrajinu. Po dvou letech jí však byla nabídnuta možnost vyučovat na nově založeném oboru ukrajinštiny, kterou se nakonec rozhodla přijmout. Do Česka přivezla také své děti a učila zde zůstala. Zatím, než se děti osamostatní, plánuje zůstat.

I 3. Informátorka, 36 let, vdaná, 3 děti, žije zde 15 let, má trvalý pobyt a je nyní na mateřské dovolené. Paní do Česka poprvé přišla pouze na sezónní práci sklizení

¹⁸ S ohledem na zachování anonymity označuji informátory velkým písmenem I s příslušným číslem podle pořadí, ve kterém jsem s nimi rozhovor uskutečnila.

okurka a po dvou letech přijela do ČR znova ufl jako vdaná. Předtím neft ot hotn la, vypomáhala v jedné firm v jednání se zahrani ními partnery. V esku je velmi spokojená a ur it tu chce s rodinou z stat. Manfel si nyní vy izuje eské ob anství, ona by jej také cht la získat.

I 4 ó mufl, 18 let, svobodný, student z východní Ukrajiny, v esku flije 1 rok, má dlouhodobý pobyt. Nejprve do R p ijel jako turista, na náv-t vu a poté, kdyfl byl p ijat na univerzitu, za al zde studovat obor ukrajinská filologie se zam ením na turismus a ekonomii, je ve druhém ro níku. Cht l by v esku z stat, získat nejprve trvalý pobyt a po té i eské ob anství.

I 5 ó flena, 55 let, vdaná, 17 let flije v esku s manfelem a p ed necelým rokem získala eské ob anství, pracuje jako -í ka v od vní tvorb . Na Ukrajin má dceru. Poprvé paní p ijela do eska asi p ed 20 lety na pozici mistrové se 14 -vadlenami, které m la na starosti. Po letech p ijela do R podruhé proto, fle byla nespokojená se svou tehdej-í prací na Ukrajin , dostala se sem díky p átelským kontakt m, které zde navázala b hem prvního pobytu v R. P ijífl la ufl jen jako -í ka.

I 6 ó flena, 37 let, vdaná, 1 dít , do eska p ijela s manfelem a s dcerou p ed 9 lety, s manfelem p ijeli na zkou-ku, po té, co paní dokon ila studia na vysoké -kole. Rozhodovali se mezi Anglií a eskem. esko si vybrali proto, fle to není daleko na Ukrajinu a také proto, fle tu paní má oba rodi e. Prvních p t let s manfelem provozovali flivnost, po té oba za ali pracovat ve firm zabývající se výrobou potraviná ských a farmaceutických produkt , kde paní pracuje jako vedoucí odd lení. Plánují ur it z stat a paní i s dcerou cht jí fládat o eské ob anství.

7.1.2. Motivy k emigraci do eska a prvotní adaptace

astými motivy, které stály za odchodem Ukrajinc z domova, bylo vyd lat si peníze, touha získat nové zku-enosti a vidina lep-í budoucnosti. Dva z mých informátor p ijali na pracovní nabídku (nábor) z eska, dva p ijeli za ú elem studia a zbývající dva informáto i jednodu-e p ijeli zkoušet flít a pracovat za hranicemi. K t mto d vod m také p isp la skute nost rozpadu sovs kého svazu a po átek nezávislosti Ukrajiny. Otev ení hranic lákalo mnoho Ukrajinc , zejména ze západní ásti zem , podívat se na západ a získat nové zku-enosti.ŔTo si pamatuju, fle jeli

v-ichni..kte í necht li pracovat, se otev eli vrátka a pak se za ali vracet, protofle pochopili, fle tady nejsou zlaty hory a ráje, fle jim tady dají zadarmo n co í a pak jsme odjífld li my, tak odjífld li je-t známi, který opravdu cht li n co zm nití ne jako finan n , ale cht li zm nit do Evropy, aby byli blífl Evropy.õ (I6, 37 let). Jednoho z mých informátor k vycestování vedly jiné d vody, jeho hlavním motivem je vystudovat obor na místní univerzit , ale z odpov dí na dal-í otázky vyplynuly obavy o dal-í existenci na Ukrajin , cofl je, podle mého soudu, motiv, který stojí v pozadí a který je vzhledem k sou asné situaci na východ zem pochopitelný.

Ve ty ech p ípadech jsem zaznamenala opakované pobyty, kdy asto p i prvním pobytu -lo bu o krátkodob j-í práci nebo pracovní i studijní náv-t vu, a cílem dal-ího pobytu ufl bylo, strávit v zahrani í del-í dobu. šA já pak jela dom ..a podruhyí protofle dcera kon ila -kolu, gympl s vyznamenáním a cht la jít na vysokouí .její obor, ekonomika, byl ufl tehdy placený a protofle státní pokladna byla úpln prázdná,.. já cht la jí zaplatit studia, tak proto jsem jela v tom 99 roku a ona studovala 4 roky bakalá e a 5.rok magistraturu,í a my jsme platili ú ty, my jsme s manflelem vyd lávali..a v-echny peníze posílali na Ukrajinu..õ(I5, 55 let).

Ur itou roli ve výb ru eska jako cílové zem sehráli také rodinní p íslu-níci nebo známí, kte í v za átcích pomohli nov p íchozím adaptovat se a vy ídit dokumenty, bydlení a asto i práci.õJá jsem m la tady rodi e, maminku s tatinkemí kte í ufl p ist hovali se tak p ed 15-20 letama, ufl taky nepamatuju p esn í a oni byli spokojeni, fle jsme vedle nich..tak jsme tak n jak z stali.õ(I6, 37let). První dojmy z eské republiky byly tém u v-ech informátor kladné, moc se jim tu líbilo, byli p ekvapení istotou a upraveností dom a cest, kultivovaným chováním a vesm s chápavým postojem ve styku s ú ady, i zdravením v obchodech apod. Jedna informátorka, která nejprve nav-tívila esko jako studentka bohemistiky, byla šnad-ená z toho, fle se v-ude mluví eskyí na Ukrajin jsme m li problémy, ukrajín-tina x ru-tina..taková útulná m p í-la ta zem , klidná a vyrovnaná ve srovnání s tím, kde jsem flila já.õ(I2, 48 let). Jiní referují o tom, fle kdyfl p ijeli v polovin 90. let pracovat do -ící dílny na vesnici, tak vzniklo na d din pozdvíflení z toho, fle p ijely cizinky.šByly jsme pr kopnici, tady Ukrajinci je-t nebyli...takfle to bylo dílo, v-ichni, jejda!!!..se na nás pomalu chodili dívat, tak to bylo takovy zvlá-tníõ. (I1, 43 let). Za átky v cizí zemi v-ak

byly pro v t-ínu informátor spojené s t-ífkou d-ínou, stresem z nových situací a steskem po domov a po zbytku rodiny. Ukrajinci, kte í p-íjeli pracovat na pozvání firmy, cítili velkou zodpov-ídnost za kvalitu odvedené práce a na p-íání firmy museli být k dispozici kdykoliv bylo t-íeba. šJá Vám-íeknu, že my jsme v-ídly, že jedeme do práceí-í prvních 5 ned-íl jsem nem-íla volno, proto jsem chodila do blízkého kostela v 8 ráno a po tom jsem zji-íovala kolik týdn-í ub-íhlo..já 5 týdn-í nem-íla fládný den volno a kdyfl jsem n-í koho potkala a zeptali se m-í, jak se mi tady líbí, já nemohla nic odpov-íd t-í.(I5, 55 let)

7.1.3. O-íekávání ukrajinské men-íny na Olomoucku

7.1.3.1 O-íekávání p-íed p-íjezdem do-í R

V p-íedchozí kapitole jsem ufl-í uvedla délku pobytu í-í pobyto-í status informátor-í. V souvislosti s pobytem v-ít-ína informátor-í p-íjela s jasným o-íekáváním, že splní ú-íel, pro který p-íjeli (práce, studium, získat zku-íenost) a vrátí se zp-íátky na Ukrajinu. Výjimku ohledem návratu tvo-í dva informáto-í. První z nich (I4, 18 let), emigroval ze své zem-í s p-íesným zám-írem, co podnikne, aby v-íesku mohl z-ístat. Rozdíl v o-íekávání u tohoto informátora a v-ít-íny ú-íastník-í výzkumu je, podle mého mín-íní, zp-ísoben také dobou jeho p-ííchodu do-í eska, kdy se východní-í část zem-í, odkud pochází, zmítá ve vále-íném konfliktu. Jeho o-íekávání ohledn-í pobytu jsou získat trvalý pobyt a po té í-í eské ob-íanství. š..cht-í bych rychleji dostat pobyt, ob-íanství a to pot-íebuju 5 let, abych byl tady a kafl-ídý rok, a to po-íítají jako p-íl roku, tak musím být tady 10 let..a myslím budu trochu chyt-íej-í, m-íflu tady ud-ílat podnikatelsky vízum..a to budou normáln-í rok po-íítat jako rok a pak m-íflu dostat ob-íanství..š Sv-íil se, že se obává, aby nem-íl n-í jaké potífl-í s doklady a s policií, a nemusel se vrátit zp-í t na Ukrajinu. Druhou výjimkou z ú-íastník-í výzkumu, kte í je-t-í na za-íátku pobytu zvafl-íovali návratu, je informátorka (I6, 37 let), jejífl manfl-íel v-í dob-í (2008) rozhodování zda emigrovat-í í-í ne, jí upozornil na konfliktní a rozporuplnou historii Ukrajiny s tím, že musí myslet na budoucnost, kdyfl ne jejich tak jejich dít-íte. Rodina této informátorky si cht-íla vyzkou-íet flivot v cizin-í. Pokud by se jim neda-ílo, cht-íli se vrátit. Primárn-í ale návrat zp-í t na Ukrajinu nem-íli v úmyslu.

Přítel ze sedmi informátorů se svěřilo s tím, že vůbec neměli v úmyslu a nechtěli v České republice zůstat, ale reálné okolnosti je přiměly své povodňové plány změnit. Informátoři z větší části neměli příliš velkou očekávání od přivota v Česku. Všeobecným očekáváním, bylo získat peníze a vzdělání a odjet domů. Hovořili o tom, jak jim byla Česká republika podávána, těmi, kteří ušli z bezpečnosti s pobytem v Česku, jako stát s vysokou životní úrovní. Zároveň však získali informaci, že postarat se o sebe není ani tak snadné. Jedna z informátorek (I 5, 55 let) uvádí, že nejprve nebyla nijak nadšená ze přivota v Česku, ale každopřípadně možnost pobytu tady jí přinesla větší klid, protože v důsledku, že vydělané peníze, které pošle domů, pomohou dětem a babičce. Jiná informátorka (I 2, 48 let) se přiznala, že měla tajné očekávání, že si založí novou rodinu, o – astném životě a aby děti měly dobrý život, i přes fakt, že povodně nechtěla v Česku zůstat natrvalo. „Protože jsem nevyšlo první manželství, z určitých důvodů..jsem si myslela..to každému mi to říkal..ty si tam založíš novou rodinu, najdeš si nějakého hodného muže..opravdu, chtěla jsem mít tu oporu..“

7.1.3.2. Současná očekávání

S těmi, který zde informátoři strávili, a se získáním trvalých pobytů se jejich očekávání proměnila. Pokračující válka a ekonomická krize na Ukrajině přiměla některé účastníky výzkumu úplně přestat zvažovat možnost návratu na Ukrajinu. Informátor, který zde již má své rodiny a příbuzné (I3 36 let, I6 37 let) odmítají jakékoliv vyhlídky na návrat. Některé informátoři se snaží dostat sem někam své rodiny (I4, 18 let, I5 55 let). Jedna informátorka k Ukrajině zaujímá takový postoj, že by se snad jednou, na chvíli na Ukrajinu mohla vrátit (I2 48 let, I5 55 let). Jiná informátorka (I1, 43 let) se do své země, na chvíli, vrátit nehodlá, ale srdce ji táhne na Ukrajinu protože má 3 sourozence, kteří zde žijí. „šesticí kolikrát eknu, že jedu domů na Ukrajinu, ale opravdu cítím se ušle doma tady. Na Ukrajině jsem z 5 dětí, teď je jeden bratr nezvaný..a 2 sestry mám ještě, takže domů mě to taky táhne, to víte, jako rodiče ušle nejsou, ale kvůli rodině nejvíce..“

Od dalšího pobytu v Česku očekávají informátoři, kteří ještě nevlastní české občanství, že po jeho získání budou mít možnost vycestovat do zemí mimo schengenský prostor a získají jistější budoucnost. V jednom případě, má informátorka překvapila tím,

ne zcela nekompromisně dodala, že ať bude vládat o české občanství, chce se ukrajinského vzdát (za rok a půl může podat žádost). Šel jsem se tedy kastrat zklamala na tej Ukrajině..nechci prostě, aby toto moje dítě zafilo někdy, a jsem si řekla, že kdybych dostala občanství, tak bych se hned vzdala ukrajinského, já a dcera..nevím, jak manfel, protože on tam má ještě rodinu velkou (16, 37 let). Tato informatorka také vyslovila očekávání, které směřuje na budoucnost své dcery, ke které má dce i pomoci i nabytí českého občanství. Od usídlení v ČR očekává, že její dcera dosáhne něčeho víc, než dosáhla ona s manfelem i přesto, že mají vysokoškolské vzdělání. Šel jsem, že když mladá bude studovat a vystuduje, tak bude mít před sebou otevřený nejen co jiného, než jakou část světa jinou a bude mít nějakou lepší budoucnost.

Soubor očekávání jiných informátorů spojuje touha mít na blízku rodinu nebo mít alespoň lepší možnost ji vidět. Takové očekávání má informatorka (I5, 55 let), která si přeje přesídlení své dcery s rodinou do Česka. Zatím marně se pokouší o to, aby zde získala dlouhodobý pobyt skrze flivnost, kterou si před těmi lety zalovila, její žádost však českými úřady byla zamítnuta. Dcera informatorky si přeje, aby její děti mohly vystudovat, protože její rodiče museli kvůli jejím studiím odcestovat na práci do Česka, aby je zaplatili. V podobném duchu jako předchozí dvě účastnice formulovala svá očekávání informatorka (I2, 48 let), která si přeje v Česku setrvat aspoň tak dlouho, dokud se její dcery nepostaví na vlastní nohy. Jejím spíše přáním není očekávání v českém státu je, šel bych se otevřeli hranice s Ukrajinou a moje rodina by mohla cestovat ať jí a že vlaky by jezdily bez překážek a bylo lepší spojení. Informátor (I4, 18 let) očekává, že po ukončení bakalářského oboru, který v současnosti studuje, se mu úspěšně podaří složit přijímací zkoušky na jiný, technicky zaměřený, obor. Po ukončení studia druhého oboru by chtěl odjet do německy mluvících zemí a naučit se německý jazyk, po návratu by rád zůstal v Německu, kde by chtěl nalézt práci u rakouské či německé firmy. Jiné své očekávání informátor vztahuje na svoji maminku, kterou by chtěl mít u sebe. Maminka informátora se už 2 měsíce nachází v Německu a snaží se vyřídit si vízum za účelem zaměnění.

7.1.4. Bariéry

7.1.4.1 Strukturální dimenze pobytu

Ad 1. Pobyt

Informacím k oblasti pobytového statusu a plán informátor ohledn jejich dal-ího pobytu v eské republice jsem se ufl z v t-í ásti v novala v p edcházejících odstavcích v souvislosti s o ekáváním migrant . Co se tý e bariér v oblasti pobytu, v-ichni informáto i se shodují v tom, fle dosaflním trvalého pobytu pro n odpadlo n kolik významných p ekáfk. V prvé ad odpadá nejistota spojená s prodlufováním víz a dlouhodobého pobytu šprotofle, kdyfl tu vízum prodluflujete, tak nevíte, jak na tom jste .. a to se hodn zm nilo, máte jistotu (I3, 36 let). Velká zm na nastala zejména u osob, které pracovaly na flivnostenský list a m ly dosud jen dlouhodobý pobyt. ŠSociální a zdravotní poji-t ní í pokud pracujete na flivnostensky..tak ufl platíte mí , tak jako e-i (I5, 55 let).

Informáto i vítali také moflnost vybrat si zdravotní poji- ovnu, která bude v p ípad nutnosti pokrývat také v t-í zákroky, nejen prohlídky a bude jim proplacen také pobyt v nemocnici. ŠKdyfl jsem porodila ty star-í dv d ti, no tak í v porodnici, to hlavn bylo..protofle jsem m la DP, tak jsem platila za dít 9 tisíc s n ím..za kaflde dít , za 4 dny v nemocnicií a kdyfl jsem porodila to t etí, tak jsem nic neplatila..protofle kdyfl dlouhodobý, tak to dít není poji-t né, jako matka je, ale dít ne, ale kdyfl mala TP, tak hned to propláceli aj pro to dít . (I3, 36 let). V neposlední ad byla pro n které z informátor podstatná moflnost koupit si nemovitost nebo vzít si p j ku i hypotéku. ŠMohli jsme si koupit bytí platili jsme v Olomouci hodn pen z za ten byt, tak koupili jsme si hned nemovitost ..to bylo pro nás nejd leflit j-í vlastn . (I6, 37 let). ŠA jak jsme získali TP, tak ufl jsme mohli brát hypotéku..a tento d m jsme získali na inzerát..to byla výborná koup . (I5, 55 let).

V souvislosti s pom rn nov nabytým eským ob anstvím zmínila informátorka (I2, 48 let) pracující na univerzit zajímavou skute nost, šte jsme se dov d li tady na univerzit , fle kdo ob anství nemá, tak je takový nový rozkaz, fle v-ichni, kdo má trvalý pobyt, cizinci, musí doloflit n jak doklad, fle ve své rodné zemi neplatí n jakou da nebo jestli nepracují ve státní sfé e, takfle mám eské ob anství a nemám problém.. (I2, 48 let). Z toho je patrné, fle eské ob anství je dal-ím stupn m, který je-t více redukuje rozdíly a láme bariéry d lící cizince a majoritu.

Ad 2. Zaměstnání

Mí informátoři zatím velké potíže s hledáním práce neměli, jelikož dvě informatorky přijely na předem dohodnuté pracovní místo (I1, I5), jiná v Česku studovala a ufl p i studiu o ní projevíli zájem p i založení nové katedry (I2). Další z informaterek pracovala jen krátce, po té z stala afl dodnes na mateřské, mezi prvními dvěma mateřskými dovolenými provozovala obchod s ukrajinským zbožím (I3). Informátor (I4) zatím studuje. Informatorka (I6, 37 let), která pracovala se svým manželem jako flivnostník, pod r znými zaměstnavateli a soukromníky nevl získala trvalý pobyt, neuvád í fládné v t-í potíže s ohledem na práci.

Pokud jde o vztahy v zaměstnání a pracovní podmínky, n kte í informátoři byli vystaveni jistým nátlak m, týkající se pracovní doby, vý-e platu, nevhodného chování jiných zaměstnanc . Informatorka (I6, 37 let) po tom, co získala trvalý pobyt, začala pracovat jako zaměstnankyn u jedné firmy. Před t emi lety nastoupila na pozici vedoucí oddělení a p iznala, že v p ípad nástupu nových pracovník zaflívá ob as problémy. ŠTak jako ur it vím, že si myslí p ijeli sem, berou si práci na-í, to ja jako vím, nejsem naivní samoz ejm , kdyfl t eba n kdo nastoupí k nám do práce, t eba p íklad..p ijde ke mn na úsek..a eknou 'já jsem vedoucí'..ur it první dojem ó hroznej.. eknou si 'to snad ne, Ukrajinka d ílá vedoucí'..ale potom, asi jak se poznáme a za ínám jich zau ovat n jakou práci..tak potom ufl nesly-ím za žádama, aby ekli, že su n jaká divoká nebo nevím.õ (I6, 37 let).

Jiné dvě informatorky mluví o dob , kdy pracovaly jako -vadleny pro eskon meckou firmu, o pocitu zodpov dnosti a tlaku, kdy musely dokázat, že zvládnout jakýkoliv úkol. První p ijela jako mistrová, druhá jako -vadlena. ŠMy zas m li ufl posazený plán, tak aby se to dodrfele..a taky jak nám ekli, že firma nám ud ílá papíry pro nás..tak my jsme pokafldé, kdyfl nás pot ebují, být k dispozici..já jsem to tak brala, že nesmíme íct ne..proto jsme -li aj o sobotu aj o ned íli..chodila jsem spát v jednu, o p í druhé a o p í tvrté jsem vstávala..ty první roky byly t flky..protože já zavírala dílnu jako poslední..já jako Ukrajinka cítila na sob tu zodpov dnost materiální..aby nedaj Bofe nic nechyb lo, aby n kdo ne ekl, že Ukrajinky kradouí õ(I5, 55 let). ŠFakt to bylo náro né..to prost máte termíny a to prost v noci

jsme chodily do práce, já te nechápu, jak se to dalo zvládnoutí nebo do ve era, p es asy, protofje to muselo odjet..õ(I1, 43 let).

S odmítnutím se v zam stnání setkala informátorka (I2, 48 let), která je jinak se svou prací velmi spokojena, realizuje se v tom, co ji baví. Tjbo o situaci jmenování vedoucí sekce, v nífl informátorka pracuje. Ze strany nad ízeného jí bylo sd leno š Vy jste cizinka a já chci, aby tam byla e-ka, protofje mezi námi je v t-í d v ra..já mám ..lep-í pocit z toho´, tak to ek. Ale on mi nic -patného neud lal, ani já jsem se ho na nic neptala, já jsem ani necht la být ta vedoucí..ale tak to ek.õ Informátorka tento projev ned v ry ze strany svého -éfa, alespo na pohled, nebere v bec tragicky, tím více, fle nem la fládné aspirace stát se vedoucí. P esto se domnívám, fle to má ur itou vypovídající hodnotu o tom do jakých diskriminujících situací, které se mohou týkat t eba postupu v práci, se Ukrajinci, potafimo cizinci, mohou dostávat i po mnohaletém pobytu v esku. Nabytí eského ob anství v tomto p ípad nemusí znamenat nic.

Pro n které informátorky bylo téma odmítnutí, nep íjetí i dokonce diskriminace v práci velmi choulostivým. Poznala jsem to z toho, fle n které nep íjemné situace m ly snahu bagatelizovat nebo nedávat jim n jako váhu. To je p ípad informátorky (I5, 55 let), která p i své druhém pobytu v esku nastoupila jako -i ka (p edtím mnoho let pracovala jako mistrová). Po nástupu do práce se n kolikrát setkala s poniflujícím jednáním ze strany své mistrové a kolegy . Sama to komentuje tak, fle si je v doma toho, fle její mnohaletá praxe mistrové a vedoucí -vadlen anebo v bec -ikovnost m fle druhým p sobit problémy. šJelikofl já tro-ku vy-í postavení a ufl m la dost praxi v tom -ití..a p íjela jako -i ka, tak ta mistrová m bralaí tak trochu bála se, abych jí ne-lapala na paty..tak m snaffila se tak n jak tro-ku poníflití ´paní, afl budete v-ívat v -ate ky d tsky rukávy..tak abyste nepopletla levý a pravý rukáv, tady je taková zna ka´..to je základ z u áku a ona ví, fle já jsem mistrová a u íla 15 let studenty -ít ..to pro m byla taková rána, fle ona m to íkala..õ. Dal-ími situacemi byly momenty, kdy informátorka cht la poradit kolegyním, jak by ur íté v ci nem ly -ít, ale byla odkázaná šaby si hled la svéhoõ.

Dv ú astnice výzkumu, které jsou nyní na mate ské dovolené, shodou okolností ob n kolik let nepracovaly, vyjád ily obavy ze svého vstupu na trh práce. První informátorka (I1, 43 let) m la mezi mate skými dovolenými jen t í hodinový úvazek

jako výpomoc s úklidem. Je si v doma toho, že ke své profesi –vadeny se ufl nevrátí jednak z d vodu, že tuto práci dlouho nevykonávala a protože, podle jejích slov, je t flké se tím v dne–ní dob uflivit. Dal–í informátorka (I3, 36 let) nepracovala po v t–í ást svého pobytu v esku a jelikož má stále potíže s e–tinou, tak si po ukon ení mate ské plánuje hledat práci mezi lidmi z ukrajinské komunity.

Ad 3. Bydlení

Ukrajinci v mém výzkumu po p íchodu do eské republiky nej ast ji volili variantu bydlení na ubytovn , v podnájmu, nebo společného bydlení s rodinnými p íslu–níky. N kte í informáto i po dosažení trvalého pobytu ihned vyuffili svých práv spojených s novým statutem a koupili si byt (I3, I6) nebo si vzali hypotéku (I5). Problémy po p íjezdu do eska pocítil informátor p í nástupu na studentskou kolej (I4, 18 let). Ťo o situaci, kdy ubytování na kolejích bylo vázáno na vízum k pobytu. Informátor v–e za ídil tak, aby mohl koncem srpna nastoupit na kolej a platit jako student. Tato rezervace mu byla následn odsouhlasena referentkou kolejí. Po p íjezdu v ur ený termín v–ak nic o jeho rezervaci nev d li a vyřadovali po n j platbu jako v hotelu. Ve chvíli, kdy informátor projevil úmysl hledat si bydlení jinde, v–e se ihned vy e–ilo. Ťá jsem p íjel v 5 ráno a –el na kolej a ekl paní recep ní, a ekla, že nemám v bec n jaké rezervace..a že za jednu noc musím platit 350,-..a já ekl, to je dost, já jsem student, budu pot ebovat ubytování na jeden rok..pak ekl, že kdybych zaplatil, tak bych bydlel jinde..tak oni ekli, jo, tak budeteí oni chápali, že ztratí m ..a prost ekli..víte co, zaplatíte normáln od srpna a budete normáln bydlet..za cenu 76,-‘, tak ale bylo to trochu t flké.õ

Komplikace s bydlením m la rodina informátorky (I6, 37 let), kte í po získání trvalého pobytu koupili byt v bytovém dom na malém m st . St hovali se z panelového domu ve v t–ím m st , kde platili vysoký nájem. Jakmile se v novém byt zabydleli a za ali spravovat ást chodby v dom , m li problémy s dal–ími obyvateli domu. ŤKdyfl jsme se sem, do toho bytu, nast hovali..tak jsme pocítili, že jsme Ukrajinci..protože si mysleli, kdo ví, kdo to p íjel..za nete d lat opravy a tady máme d chodci sami, že..a tady ta chodba v bec nebyla spravená, manfler je takovej

zru nej..a za al spravovat na svoje náklady chodbu..velkej problém..jak to, fle se tady 50 let toto ned loí a my íkali, áale to je vid t, fle 50 let se nic ned loí a já íkám, áale my nic –patného ned láme..my chceme jen spravit a uklidit í a ípaní (informátorka) furt uklízí a pro ípaní furt uklízí?..te ufl je vícemén klid, ufl jsme si zvykli, n který ufl to zkousli..n který nás ani nezdraví.õ

Ad 4. Styk s ú ady

Komunikaci s eskými institucemi a p ístup ú edník si ú astníci výzkumu v t-inou chválili a ve srovnání se situací na Ukrajin byli mnohokrát mile p ekvapení ochotou a kultivovaným jednáním na ú adech. Po áte ního vy izování formalit ohledn pobytu, pracovní smlouvy, zdravotního poji-t ní bylo n kolik z ú astník výzkumu (I1, I3, I4, I5) u-et eno díky zam stnavateli, svým známým ó krajan m nebo ech m, kte í jim pomohli a ásto za n sami vy ídili pot ebné dokumenty.

Pouze jedna z informátorek uvedla potífle s ú ady týkající se vy izování mate ské, o jejímfl proplacení nev d la. õBylo t flko, protofleí s ú adama taky, protofle jsem porodila hol í ku, pak jsem podruhé hned ot hotn la..a jsme nev d li, fle m fleme dostávat podporu..no mate skou, tak nám ekli, fle m flu to dostávat..fle proplatí..takfle taky jsem nemluvila moc hezky esky, takfle to taky byl problém..velky..protofle myslela jsem, fle to necht jí mi proplatit nebo co, oni mi ekli, fle musím mít tisíci papíry a kdyfl jsem to donesla, tak to nebylo správn ..nakonec stejn nic nedostala, protofle obrátila jsem se moc pozd ..takfle tenkrát to m hodn zklamaloõ (I3, 36 let).

Zajímavé informace poskytla informátorka (I2, 48 let) v souvislosti s výhodami nedávno získaného eského ob anství ve styku s ú ady. Srovnávala dobu p ed a po získání ob anství a hovo ila o tom, jak v p ístupu ú ad k ní jako cizince, získáním ob anství padla poslední bariéra. šnedívá se na vás kařdý, kdyfl jdete s tím ukrajinským pasem, ukazujete tu karti kuí ono to bohuffel je..kdyfl vidíte, v-ichni kolem, do v-elijakých institucí, vidí, fle máte to eské ob anství, uleh í vám to flivot..kdyfl otvíráte ú et v bance..v t-inou tak jako dívají se na ten pas tak tro-ku s ned v rou, já jsem to cítila a navíc my (ona a její dcery) tam máme p epsané jméno do latinky,..angli tinu, tak kařdý to r zn etl a v ordinaci u léka e, kdyfl tam nemáte to p echylování, tak

mysleli, že má přijít mufl..nebo každým láme ten jazyk..(aby to jméno vyslovil)..co to je? odkud jste? dívají se na ten pas. Jednou mi nechteli dát balík na pošt, protože ekli, že vy jste jiný lov k. Podobné chování učedníků v situacích, kdy jim cizinec předloží svůj prkaz cizince, popisuje také informátorka (I3, 37 let), která je nevlastní české občanství: „Nebo se staneš kdybyš někde..taky uvidíš..kde to bylo..dostali kartičku, že jsem Ukrajinka a mám TP, tak zase jednou kolikrát se mnou jako s tím bláznem..a zase kolikrát a nahlas a to vím..po rtech, co oni říkají..“

Ad 5. Kurzy, vzdělávání

Jazykové bariéry u ukrajinských migrantů, kterým se budu věnovat v následující kapitole, úzce souvisí s možnostmi navštívit kurzy českého jazyka, ale také s přístupem k dalšímu vzdělávání. Co se týká návštěvy kurzů českého jazyka informátoři nenacházeli žádné velké pracovní nároky. Někteří o možnostech kurzů pouze slyšeli, ale kurzy buďto nebyli v jejich blízkosti nebo sami neměli dostatečnou motivaci zlepšovat své jazykové schopnosti nebo jim nevyhovoval stupeň pokročilosti kurzu, který právě probíhal. „My jsme chodily na ten kurz e-tiny tady, v místě..ale to mi moc nedalo, protože já nevím, možná jsem byla mladá..že už to mi nepjde a to mi nepjde..to už byl pokročilejší..ale já jsem jako byla poprvé..trvalo to asi měsíc a pak zase přestali platit, tak ona nás přestala učit..ale teď kdybych tam šla, tak bych šla s radostí..protože už chci učit se..“ (I3, 36 let).

Jako nejjednodušší způsob, jak se naučit česky v tuzemsku zúčastnit výzkumu zvolila učit se svépomocí. Informátor (I4, 18 let) uvádí, že na začátku svého pobytu využil možnosti učit se s učitelkou, ale brzy tento způsob učením opustil kvůli financím. „Na začátku jsem zkusil..učit se s učitelkou, aby mi něco naučila, ale pro mě jako Ukrajince to bylo trochu drahé..jako naučila mě základy v češtině, a potom sám, ale mám takové problémy s gramatikou..“

Někteří informátoři začínají přemýšlet o kurzech e-tiny až v době, kdy cítí potřebu zlepšit jazyk kvůli svým pracovním i studijním plánům nebo chtějí pořídit české občanství. „V Olomouci je ta organizace pro cizince, tak jsme tam šli a my jsme vyplnili testíky a nám říkali, že mi teď vyplujeme to, co nás teprve budou učit..a ona

škala, že toho umíme dost..takže uvidíme, za neme chodit..a ta paní škala, že asi budou pokračovat další kurzy pro pokračující a že budou pokračovat jako pokračující tak tam bych chodila. (I6, 37 let). Škám manželovi, že za neme chodit taky na něco, a se pokračujeme na tu větinu na tu zkoušku (k pokračující) a nakonec jsem si škala, že tam ani nemusím chodit protože tam byli takoví zajímaví lidé, kteří vůbec nemluvili..a to byli pokračující. (I5, 55 let).

Ve sféře vzdělávání, resp. v postupu k rekvalifikačnímu kurzu totiž zaznamenaly dvě informatorky. První z nich nejprve absolvovala motivací kurz na Úřadu práce, jehož účelem bylo též zjistit, na jakou profesi se účastník hodí. Informatorka uvedla, že měla zájem o práci s lidmi v sociální sféře, dokonce by si i sama zaplatila kurz družinářský. (I1) a kurz, který mi jediný tehdy mohli nabídnout to bylo ošetřovatel..a to ani mě nikdy nenabídli..škali: 's Další profesí (převodně -vadlena) to ani nebude dobrý..takže ani mi to nedoporučili a jinačí nebylo.. (I1) Když se informatorka dověděla, že její sousedka si nedávno udělala tímto kurzem pracovníka v sociálních službách, byla velmi překvapená, že jí to tehdy nikdo nenabídl a pro sebe si z toho vyvodila závěr..omyslím, že tím, že je placený (Úřadem práce), tak možná proto mě nenabízeli.. (I1, 43 let).

Druhá informatorka sdělila podobnou zkušenost, jde však o zprostředkovanou informaci. 'Známa chtěla jít na nějaký kurz kadeřnice a řekla, že ufl to neproplácí..to bylo loni na podzim..možná to je pro vás lepší, ale pro ty cizinci ona teda měla trvalý pobyt..ale do dneška jí to neproplatili. (I3, 36 let). Je to fuké věci, nakolik tato situace byla ovlivněna finančními možnostmi Úřadu práce, který proplácí rekvalifikaci ať po pevném uvážení každého jednotlivého případu a nakolik mě být příčinou nenabídnutí placeného kurzu nebo jeho neproplacení cizí národnost a slyšitelný akcent v jazyce imigrantů.

Co se týče postupu potomků Ukrajinců ke vzdělávacímu procesu, setkávali se informátoři s obecnými projevy nepřijetí a xenofobie ze strany učitelů jejich potomků. Informatorka (I6, 37 let), která měla výbornou zkušenost s první učitelkou své dcery, uvedla, že s další učitelkou, kterou dcera dostala rok před ukončením základní školy, měla velké potíže. Na můj dotaz, zda informatorka zažila někdy diskriminaci, odpověděla: 'Já ne, ale dcera jo..věž kole, přímo od paní učitelky..nejdříve chtěla jsem

jít do školy, mám známou paní, která dala ve školství...ale potom jsem si řekla, poslední rok školy, říkám, nebudu se pozastavovat jako takhle, obecně před dcerkou, ona nic neřekla a sami dcerka říkali, že uitelka se chová špatně.. dcera se hodně dobře učila a pokud byla první vládkyní ve třídě. Podobnou zkušenost měl informátor (I4, 18 let), který studuje na univerzitě..ano, tady měli angličtinu na univerzitě, předem to prostě neměl rád tu uitelku, protože ona nechápala, že jsem cizinec a to je těžké pro mě, že ona mluví šky nebo anglicky, ona vidí, že já nechápu ji..

Jiná informátorka měla problémy s nástupem starší dcery do základní školy po přejezdu do Švebska. Starší dcera měla nastoupit do 4. třídy. Šťastně měla v této třídě problém, protože u toho bylo více a oni jí dali do speciální třídy, kde byly děti s různými..jak se to říká správně..s menšími hendikepami, tam byla speciální skupina, kde ten program šel pomaleji..a to se dostala právě kvůli tomu, že neuměla jazyk..tak báli se jí dát do normální třídy ale nevím, jestli to bylo moc dobré, třeba říct, protože to dítě se potom cítí je to víc zvláštní. Informátorka ještě dodala, že dcera v této speciální třídě vlastně zůstala až do ukončení školní docházky, i po tom, co se jazyk naučila (I2, 48 let). Tato informátorka také uvedla, že starší dcera měla ještě navíc, určitě potíže s chováním své učitelky, která svojí odstupem k dítěti maskovala až přehnaným opatrovnickým přístupem k dívce, stálým vyptáváním a údivem nad tím kterými projevy dívky, což dívka nenesla lehce.

7.1.4.2. Kulturní dimenze pobytu

Ad 1. Jazyk

Bariéry, které jsem zjišťovala v rámci kulturní dimenze integračního procesu, informátoři vnímají zejména v oblasti jazykových kompetencí. Vzhledem k tomu, že ve Švebsku v třináctiletém informátorovi pobývá již léta, nejedná se o neschopnost domluvit se. Jde spíše o jemnější nuance v písemné a ústní formě švebského jazyka a ve správné výslovnosti švebských slov, které ač ústní komunikace nebrání domluvit se, lidé na jejich akcent mohou reagovat negativně a posměšlivě. Jedna z informátorek zafila po 9 letech pobytu nepřijemnou situaci spojenou se svým akcentem. Pracovala tehdy jako pokladní v supermarketu a na opakované upozornění vedoucí prodejny musela zákazníky s vší taktičností uvědomovat o tom, aby si odkládali své věci do boxů. Š..Já

ufl byla zvyklá mluvit normáln ěsky, ale nevnímala jsem sv j akcent, ale nikdo m neupozornil a já íkám ěpane, prosím vás, vřdy máte tak velký batoh, m l byste si ho rad ji dát do té klece´..a on ´co vy m budete rozkazovat..ty v bec bu ráda, fle se-tadyí já jsem takovy nikdy nezafila, já myslela, fle se propadnu pod ten pult...tehdy lidi se m zastalí .ale já hned druhý den dala výpov ů (I5, 55 let).

S p ízvukem v souvislosti s nácvikem kontaktování zam stnavatel s fládostí o práci m la potífle také dal-í z mých informátorek, kdyfl nav-t ovovala motiva ní kurz na Ú adu práce. ůJenom jak jsem d lala ten motiva ní kurz, tak jsme m li za úkol tro-ku tak to telefonování..cofl m moc ne-lo..to vím, fle to není moje dobrá stránka..protofle oni hned sly-í p ízvuk a hned to jinak berou.ů(I1, 43 let).

Informátorky asto poukazují na skute nost, fle se ěsky musely nau it takzvan za b hu a v t-ina z nich nem la as nebo finance na výuku e-tiny nebo kurzy ěského jazyka byly pro n nedostupné. šJako bylo to t flky, prvních osm m síc ..bylo nekone nych, bylo to stra-ny..stra-n jsme cht ly dom, a ta e , fle jo..vy jste stra-n rychle mluvili, te my rychle mluvime, já vím, fle my rychlej mluvime nefl vy..ale to jste mluvili vy tak, to se nedalo pochytat hnedí to prost jeloí afl jsme si zvyklyů(I1, 43 let). Obvyklým zp sobem, jak se informáto i u ili jazyk, byl poslech rádia, sledování televize nebo i tení. šZa ala ístí rádio poslouchala, kam jsem -la, do práce, v autobuse, v-ude jsem m la sluchátka..a po ád poslouchala rádio, rozhovory..samoz ejm to mám -patn ..dote , to vím..to je sly-et..a to mi asi z stane.ů(I6, 37 let) šMy jsme nikam nechodily, furt u televize jsme sed ly, vyrostly jsme na 90210 a na tom jsme se opravdu nau ily..ů(I1, 43 let).

Dal-ím významným d vodem bariér v jazykových schopnostech m fle být také fakt, fle první roky svého pobytu informátorky nepo ítaly s del-ím setrváním v ěské republice, proto u ení jazyka nev novaly pat i nou pozornost. Ukrajinky, které p ímo na Ukrajin najímaly ěské nebo zahrani ní firmy, pracující v ěsku, p íjífld ly bez nejmen-í znalosti jazyka. Informátorka (I5,55 let) do ěska p ijela jako mistrová se studentkami, které krátce p edtím ukon ily od vní -kolu, hovo ila o tom, jak se u ila odborné výrazy v e-tin . šJá m la co d lat, abych zvládala pracovat a zvládnout ěsky protofle já jsem d lala mistrovou, tak musela jsem sepsat výkaz za kafldou holku a íst ten technologický popis jak jsme -ily vzorkyí a tak jenom díky tomu, fle já opravdu

kvalifikovan na tom bylo dob eí nemusela íst doslova, ..jako postupy jsem znala jako tak ukrajinsky..a popis m pomáhal..fle já v d la, fle tam byl t eba ´projma´ a etla ´pr ramek´ nebo límec, pom r..a tak jsem se u íla terminologii.

S komunikací se del-í dobu potýkala informátorka (I3, 36 let), která brzy po p íchodu do eska ot hotn la, její manžel je také ukrajinské národnosti a nem la tedy mnoho mofností komunikovat v e-tin . šProtofle jsem komunikovala více s Ukrajincemi..tak jsem seí protofle máme anténu, tak v-echo ukrajinskyí pro m to bylo t flko se nau it tu e-tinuí v t-inou nevyslovuju to správn , psaní a tení zvládám, pomalu..psaní mi tady d lá problémö.

Chybná výslovnost v eském jazyce nebo v jeho psané podob ur itým zp sobem komplikuje dal-í plány informátorek do budoucna týkající se hledání vhodného zam stnání. Informátorka (I6, 37), vystudovala na Ukrajin filologii ukrajinského jazyka a literatury, na eské univerzit jí byl nedávno uznán diplom, ale zatím nemá odvahu pomý-let na to, aby jej uplatnila. šJá jsem úpln v jiném oboru..já tam d lám t i roky vedoucí, jako není to -patny, ale je samoz ejm i fyzicky náro ny..nem flu te kom je-t n co plánovat, protofle m d lá je-t problém e-tina..jako písmo, há ky mi ned lají problém, ale árkyí takfle cht la bych n kam je-t na kurzy e-tiny..ö

Neúplné ovládnutí tené i písemné formy jazyka zt fluje informátorkám mofností prosadit se. šJak jsem na tom motiva ním (kurzu) byla a tak jsme vlastn v po íta i psali testíky, tak jsem jakoby del-í as to m la, jakoby ona nemohla pochopit pro , afl pak afl sly-ela, fle jsem Ukrajinka, tak pochopila..te ufl bych ekla, fle by to afl takový problém nebyl..jako ten základ umím, ale..ö(I1, 43 let). Stejná informátorka mi vypráv la, jak se tém po 15 letech pobytu v esku zbavila strachu íst nahlas a mluvit na ve ejnosti díky u íteli, který je v pokro ílej-ím kurzu e-tiny p im l íst nahlas. šOn opravdu nás donutil, abychom etli nahlas..cofl m stra-n pomohloí my te máme modlitby matek a tak a my tam teme nahlas a já v bec tam nemám trému..já su schopná íst ufl na ve ejnosti, úpln v pohod a to p edtím jsem si nedokázala p edstavit v bec!..nebylo to pro m v bec p edstavitelny, abych pády t eba dokázala..sklo ování a tak prost ..ö

Ad 2. Kultura hostitelské země a životní styl

Obecně pov domí o české kultu e p ed odjezdem z domovské země nem l tém nikdo. Informátorka (I2, 48 let) která studovala bohemistiku, jako jediná znala českou kulturu, zvyky, tradice, d jiny a um ní. Jelikož česká kultura se p íli- neli-í od ukrajinských zvyk a oby ej , nem li informáto i v t-í potífle zvyknout si a nevnímají v této oblasti fládné bariéry. Spí-e jde n kdy o pozastavení se informátor nad zp sobem, jakým e-i slaví své svátky.õ Jedin , co jsem byla p ekvapená, fle na Velikonoce toho je hodn , protofle ty lidi na západní Ukrajin jsou hodn v ící..takfle ..byla jsem p ekvapená, fle ty Velikonoce tady byly takovy o ni em..n kdo umyval oknaí u nás se t eba chodí do kostela..a je to prost slavnostní.õ š Je-t jsem tro-ku p ekvapená, fle tady kam p jdu v-ude je hodn kostel , ale stra-n moc nádhernejch kostel , ale fle je tady stra-n moc nev ících lidí...õ (I6, 37 let).

V-ichni informáto i se bez velkých potíflí p izp sobili eskému prost edí a nemají problém slavit velké svátky jako Vánoce a Velikonoce dvakrát ro n . Jedna z informátorek litovala, fle se české tradice ztrácejí a málokdo je dodrfluje a pokud ano, tak neznají skute ný d vod.õTady se stra-n málo vidí stalety esky tradice a folklor..u nás ..vfladycky slavnosti stra-n veliky..kdyfl vy slavíte svoje Vánoce, já úpln v -okuí protofle ty vánoce u vás za ínají ufl pomalu 22..hlavn v-ichni dop edu 14 dní mluví o cukroví, ozdoby nastrkají v-ude mofln í a pak se na sám hlavní d vod vyka-lou..na Vánoce málokdo vleze do kostela..u nás se to bere úpln jinak.õ(I5, 55 let).

životní styl ech ne iní Ukrajinc m velké potífle, ob as se v-ak setkávají jejich snahy s nepochopením ze strany ech . šKafldý vidí to svoje..t eba já bydlím v paneláku a kdyfl neposbírám papírky, tak nikdo jiný to neud lá, takovy drobnosti..asi taková lenost, panelák je te vymalovaný krásn , ale po tom malování nikdo neumyje, domlouvali seí já bych sama to umyla, kdyby na m nekoukali jak na blázna...õ(I1, 43 let). Podobnou zku-enost s úklidem a projevem nelibosti ze strany eských obyvatel uvád la také informátorka (I6, 37 let, viz odstavec šbydleníõ).

K otázce, zda ú astníci výzkumu n kdy pocítli tlak, fle se musejí p izp sobit životnímu stylu a hodnotám české spole nosti, se v-ichni informáto i vyjád ili negativn , fle n co takového nevnímají. Jedna informátorka s humorem vyjád ila názor

v úpln opa ném smyslu, fle spí– neřl o tlak jde o naprostou spokojenost ařl hostenost ech v i cizinc m řpokud mu nelezu do baráku, tak co by se obt řloval, d lej si, co chce–. Tato informátorka také negativn hodnotila systém v rodinách, nezájem matek o výchovu d tí, nedbalé oblékání a v bec úpadek kultury řivota v esku. M se stra–n nelíbí, fle zpohodln li úpln v–ichni..víte, já neřl jela do ech, tak se snaffila..jak jsme tady pracovaly s holkama, fle musíme ukázat, fle Ukrajinky jsou taky kulturní a civilizovani lidiř a já jsem vřdlycky si myslela, fle máme co dohán t..a po mnoha letech ja zjistila, fle nemáme co dohán t, naopak..(I5, 55 let).

Ad 3. Klima v eské spole nosti v i cizinc m

Na téma p řstupu a otev enosti eské spole nosti v i cizinc m informáto i vyjád ili ř znorodé názory. Myslím, fle je nás tolik tadyř fle dobre (se staví k cizinc m) (I3, 36 let). ř e–i se zajímají o cizince více neřl na Ukrajin (I4, 18 let). ř Zvykli si ur ít , ur ít poznali, fle nejsme tak –patni..fle lidi sem jedou z nouze. (I1, 43 let). N kte í informáto i dokonce soudí fle, eská spole nost je moflná ařl p řli–benevolentní a tolerantní k p řchozím cizinc m. ř Já myslím, fle echy uřl natolik zvykly, fle oni v dí, fle sem jedou absolutn v–ichni, komu je –patn ..ne, ale fakt, vemte si jen kolik tady e–i udrřlujou Vietnamce..oni sice pracovití, ale uřl kupujou a stavi svoje supermarkety a v–echo moflny..ale esky stat a esky zákony v–echo jim dovolijouí ekn te mi, kdyřl e–i jsou –patní nebo echy jsou –patny..pro je tady tolik cizinc ? (I5, 55 let). Jedna informátorka vyjád ila sv j názor na p řstup eské republiky k romské otázce, kdyřl zodpovídala m j dotaz ‘co by cht la v Ř zm nit’. ř Aby e–i nebyli tak tolerantní, spousta lidi je na pracáku a práce se dá najít..já neřsu v bec rasista, ale já jsem vřdlycky řkala, fle romové se u vás mají neskute n dobre, oni vás drřlí v hrsti..v i nám cizinc m dáváte maximum, ařl moc..

Dv informátorky vyjád ily obavy z otev enosti eska v i sou asným migrant m z Afriky a Asie..ř Já myslím, fle Ř je–t není p řpravena do velké migrace cizinc ..jako celkov národ to bere –patn ..to není Anglie, Amerika.. esko je stra–n malinky..taky si myslím, fle do státu kam se st hujou ostatní cizinci by se m li skloubit podobni..jeden druhymu, t eba Ukrajinci jsou podobni do ech , nejen pletí, ale

myslím, i každodenními problémy (I6, 37 let, I5, 55 let). Jiný názor má informátorka (I2, 48 let), která vnímá českou společnost jako spíše uzavřenou, ostýchavou, s odstupem i se strachem o sebe, ale budou mít zase méně peněz, ale cizinci jim budou něco brát. Celkově však informátoři cítí Česko jako stát, který respektuje cizince a je shovívavý k migraci. Cílem je z hlediska překonávání bariér a schopnosti integrace migrantů do společnosti pozitivní.

Ad 4. Diskriminace¹⁹

Oblasti diskriminačního chování v ČR informátorka jsem se dotkla již v předchozích odstavcích, týkajících se zaměstnání, přístupu k rekvalifikaci, přístupu uitelů k dětem migrantů ve vzdělávacím procesu. Diskriminacím jednáním by se dal nazvat přístup úřadů v případě dcery informátorky (I5, 55 let), která si předtím léty požádala o povolení řízení, podle informátorky splnila všechny podmínky, ale Ministerstvo vnitra ČR jí žádost zamítlo s odvoláním, šlo Vy máte tady příbuzní a tak chtěla byste možná zůstat. Informátorka se cítila velmi zklamaná postupem ministerstva v její dceři, hovořila o tom, že ona i manžel zde roky poctivě pracují, odvádějí daně, nikdy neměli dluhy. Prostě strachem to ublížilo..dělá cca vysokoškolská oba dva, mladí, děti odrostli a když mají tady babičku, tak to znamená, že je tady pohledá..oni by tu svoji vzdělanost mohli dát českému státu..protože by se snažili.

Jiné projevy xenofobie v ČR cizincům, kteří přicházejí do Česka pracovat, vyjadřuje informátorka (I6, 37 let). Mám dokonce i známé, který jsou na pracáku neustále..oni je na pracáku a říká tady..jedou brát práci..říkám, pro ně jde do práce, vždy práce je dost, tak ekle, řeknu, já to za ty prachy deset let nebudu..a ty se-ta-patná, která má třeba bere práci nebo když je slušná prodávka tak nemá problém a když není, tak ukáží svůj názor, tak já taky ukáží svůj názor a to je věc. Nkte i Ukrajinci říjící v Česku dělají dobrou práci, si uflí v kterých projevech netolerance nevímají, dá se říct, že uflí si na ně zvykli.

¹⁹ **Diskriminace** (lat. *discriminare* = rozlišovat) je termín označující jaké rozlišování. Nejastěji se používá v negativním významu rozlišování lidí na základě příslušnosti k nějaké obecné skupině bez ohledu na schopnosti konkrétního jedince. (ZDROJ: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Diskriminace>)

7.1.4.3. Interaktivní dimenze

Ad 1. Vztahy cizinců s majoritou

Hlavní bariérou těchto ve vztahu k cizincům obecně, třetím vyjádřila informátorka (I2, 48 let), která říká: „Jako každý člověk je otevřený ve srovnání s někým, i každý národ je otevřený.“ Tento názor sdílí více informátorů. „Jak Vám mám říct můj osobní dojem? Někteří nás berou jako poctivé, pracovitých lidi, ale nevěřte, kdyby se kamarádili s Ukrajinci, má je to respektuju, ale říknu to takhle, kdyby přijeli někam na Ukrajinu, tak více s otevřenou náručí přijmou někoho, než tady přijímají někoho Ukrajince. To jo, oni nás berou, ale stejně drží mezi námi distanci.“ (I5, 55 let).

Nepochopení ve vztahu s kolegy v práci pocítila informátorka (I1, 43 let) v době, kdy pracovala jako řádková. „My jsme takový otevřený, všichni tak ne moc asi, že? ... pamatuju po svatbě, no a ty dobří lidi nechovali se... přišla jsem do práce, přinesla jsem neschopenku, protože jsem chytila angínu a spalovalo se, bylo hodně práce samozřejmě, a nikdo mi ani nepožádal... prostě ty fňský sedly... to mi mrzí, nechápu proč... a přišla kámoška a chtěla se podívat ke mně do práce... a to bylo hrůza, poznala jak prostě vzhlířely... já vrátila neschopenku a chodila do práce každé den do 5 do večera a doma byli sami... to mi mrzí... že prostě vůbec nepřemýšlí, člověk se vdává a má tam rodinu... že já jim nepomůžu a oni budou o to dýl v práci.“

Jedna informátorka zmínila, že když je těhotná, byla v práci a promluvila na veřejnosti, lidé si jí často pletli s Ruskou a z toho důvodu se k ní stavěli s despektem. „Tísta jí lidi... někdy si myslí, že jste Rusáci... jsou nepřátelští.“ (I3, 36 let). Do vztahů Ukrajinců s někým se také promítají válečné události na Ukrajině, majdan v Kyjevě, historické postavy Ukrajinských dějin. „A když se tady dovím po letech, že ten Bandera byl zabiják a když jsme ze Lvova a z Ukrajiny, tak jsme vlastně taky zabijáci... tak to tady na dělníci jsem slyšela... tak to strašně bolí.“ (I5, 55 let).

Informátorka (I2, 48 let) uvedla, že si dlouho zvykla na způsob vztahu mezi lidmi v Česku, i mezi kamarády. Podle jejího názoru mezilidské vztahy hodně záleží na lidech, ale štak bych říkala, že lidé tady chrání svůj prostor, chrání svůj prostor hodně rodiny... na Ukrajině je to tak trochu jinak... ti kamarádi mají jako blíž vztah... takhle lezou si do duše... A když toto nebyla zvyklá, že v Česku se hodně všechno plánuje... hlavně moje kolegy tak strašně plánuje a to je dobře, ale z druhé strany člověk

za jiná být jako stroj..u vás ten systém vydávání peněz, ta struktura, to plánování, prostě vás nechť jí nechat v klidu, v jisté svobodě, na Ukrajině je sice v tiché chudoba, ale na druhé straně ta svoboda. Tato informatorka také vyjádřila určité výhrady k pracovní morálce a vztahům, které považuje za pokrytecké. Víte, tady byste měli mít v práci jistotu, lidé jsou zodpovědní, ale ne vždy..je to tak, dělají chyby a nechť jí se přiznávat.. Ukrajinec přizná! Také tlaší v práci, ale musíte být trochu falešný, k vedoucímu a vedoucímu pořád ukazovat, co děláte, nic nedělat, ale hlavně dávat najevo, že něco děláte i pak nebýt jiný, takový jako všichni, protože když jste jiný a jste cizinec, tak to máte patrně všichni lidé na vás se dívají takhle.

Ad 2. Vztahy s rodinou, příbuznými a krajany

Pro všechny informatory má jejich rodina veliký význam, zejména u těch informátorů, kteří svou rodinu nemohou často vidět, protože jejich blízcí a příbuzní zůstali na Ukrajině. Bariérami v tomto případě jsou různé překážky, které informátorům znemožňují být s jejich rodinami. Někteří se pokouší přivést členy své rodiny do Česka a nějakým způsobem legalizovat jejich pobyt tady. To byl případ informatorky (I5, 55 let), která usilovala o to, aby její dcera mohla získat vízum k pobytu na základě založení filie.(viz. odstavec o diskriminaci).

S podobným problémem se potýká informátor (I4, 18 let) pocházející z východní Ukrajiny, který se snaží vyžádat povolení k pobytu své mamince. No, mamka teď je v Praze, už 2 měsíce..a chtěla by ke mně..a pracovat tady, ale má problém s dokumentací, s vízumi..nechtějí jí dávat ji normální vyžádat si povolení..ona už. 3 firmy nabídli jí pracovní místo a dost dobrý, ale oni potřebují to vízum..to je problém pro Ukrajince.

U dvou informatorek, které zde mají celou rodinu, jsem zaznamenala spíše idyllické vztahy s majoritním obyvatelstvem. Také vztahy s místními krajany příliš neudrflují. Z rozhovorů vyplynulo, že obě účastnice výzkumu se ve svém volném čase zdržují doma nebo se převážně setkávají jen se svou rodinou. Jo, taky mám tady kamarády..s Ukrajincema tady se moc nevidám, jako známe se..ale nekamarádíme, já nevím proč..jedině s kým komunikuju to je s maminkou a tatínkem..to je všechno, každý den

si voláme, jezdíme tam na náv-t vu, ob dy, jak obvykle rodiny. (I6, 37 let). Zatímco u první informátorky jsem nevnímala, že by jí tento stav bránil v lepší integraci, druhá informátorka na m p sobila dojmem, že je v esku spokojená a e-i jsou v po ádku, ale pokud nemusí, rad jí s nimi nechce mít moc společného. Rodina je taky p lka v echách, ..tu p lku mám tady (na Morav), takže s níma se víc setkávámeí oni p ijedou k nám a my k nim na náv-t vuí brat i ásto k nám jezdí. aji mama každý týden u násí víc s nímaí my se s echami nebo jinýma Ukrajinčema moc nestýkáme..., sousedi, tak v t-inou jen dobrý den, dobrý dení my se tady s nikým moc neznáme..ani na n jaké akce ..protože my tam nikoho neznáme..já jsem takový domácí typ, my jsme v t-inou doma, nikam moc nechodíme. (I3, 36 let). Informátorka je nyní ufl na t etí mate ské dovolené, pracovala v esku pouze krátce, na za átku svého pobytu a po mate ské si plánuje hledat práci mezi Ukrajinci. Uvádí, že v e-tin se p íli- nezlep-uje, k tomu p íspívá také to, že s manželem i s d tmi hovo í zejména ukrajinsky.

Co se tý e kontaktu s krajaný, informáto i se ásto stýkají pouze s n kterými z t ch, s nimi fl společ n p ed lety p ijeli. Ty Ukrajince, co znám, tak ty rodiny udržují kontakt každý s tím, s kým p ijel. (I1, 43let). Nelze íct, že by tvo íli semknuté komunity, co fl samoz ejm více napomáhá jejich integraci. O to více je v t-ina z nich siln vázána na svou rodinu, své manžely, manželky, d ti, se kterými p ijeli nebo kte í za nimi dorazili pozd jí. Na ty se nejvíce spoléhají a obracejí, kdy fl mají potífle.

7.1.4.4. Identifika ní dimenze

Ad 1. Vztah k eské republice

V oblasti identifika ní dimenze, která zahrnuje pocit sounáleflitosti k esku, identifikaci s eským národem, jsem u fládného z informátor nezaznamenala bariéry, nap . v tom, že by n jak výrazn projevíli nespokojenost se flivotem tady nebo že by m íli k ech m a k esku negativní vztah. Naopak, po et let strávených v hostitelské zemi u v t-iny informátor , získ eského ob anství u dvou z nich, v jistém smyslu vyjad uje kladný vztah ú astník výzkumu k eské republice, jak to sami informáto i charakterizují, jde o jejich druhý domov, pro každého s r znými d razy. Pro n které z nich je, i p es v elý vztah k esku, tím prvním domovem Ukrajina, v t-inou z toho d vodu, že tam flíjí rodiny informátor (I1,I2,I5). Jiní se kv íli sou asné situaci ve své

domovin od rodné země spíše odklání, neskrývají rozárovaní a považují za svůj domov více Českou republiku než Ukrajinu (I3, I4, I6). Všichni jsou rozhodnuti poskytnout podmínky potřebné délky pobytu v ČR podat žádost o české občanství.

8. Diskuse

8.1. Zodpovězení výzkumné otázky

Výzkumným cílem této práce bylo zjistit, jaká jsou konkrétní překážky a bariéry v integračním procesu ukrajinské menšiny na Olomoucku.

Stanoveného cíle jsem dosáhla realizací kvalitativních rozhovorů se ukrajinskými migranty, na základě kterého jsem se pokusila identifikovat jejich překážky a bariéry. Analýzou uskutečněných rozhovorů jsem výsledky vztahující se k překážkám informátorů vyjmula z uvedených čtyř dimenzí a pro přehlednost je uvádím jako samostatnou kapitolu. Co se týče zjištěných výsledků bariér informátorů, uvádím je jen ve těch z těchto dimenzí, a to v dimenzi strukturální, kulturní a interaktivní. V poslední, identifikační dimenzi mě informátoři nevyjádřili žádné překážky v konfliktní situaci.

V rámci kapitoly 7.1.3. o překážkách ukrajinské menšiny na Olomoucku jsem shrnula soubor překážek, úmysl, záměr a plán migrantů, se kterými do hostitelské země přicestovali. V druhé části kapitoly jsem pak zjišťovala jak se jejich překážky odvíjejí od života v emigraci a plány do budoucna, s těmi získanými zkušenostmi v cílové zemi, promítají. Zjistila jsem, že nejastřejší překážkou od pobytu v české republice je dosažení českého občanství, od něhož si migranti slibují lepší možnosti cestovat po světě, pevnější pozici při jednání s úřady i s majoritou. Další zmíněným o překážkách, na kterých informátoři je připraveni dovést do konce své rodiny, z důvodu obav z válečného stavu na Ukrajině.

Bariéry, které jsem zjistila ve *strukturální dimenzi*, se týkaly chování majoritního obyvatelstva k Ukrajincům v zaměstnání a možnostech jejich kariérního postupu. V oblasti přístupu k dalšímu vzdělávání potěbnému k pracovnímu uplatnění migrantů jsem zaznamenala jejich znevýhodnění, což se týče nabídky a proplacení dalšího vzdělávání a rekvalifikačních kurzů. Překážkami ze strany učitelů, týkajícími se zejména komunikace v českém jazyce nebo v běžném, je zde o cizince, při vzdělávacím procesu musely občas elitizovat informátoři. Ohledně možnosti kurzů a konaných prostřednictvím neziskových organizací byli většinou účastníci výzkumu dobře informováni, kurzy však příliš nevyužívají nebo nemohou využívat ke zlepšení

jazyka z důvodů časových, místní nedostupnosti nebo nevyhovujícího stupně pokročilosti.

V kontaktech s českými institucemi a úřady informátoři neuvádějí velké potíže. O zajímavé srovnání v jednání s úřady před a po získání českého občanství se podílela jedna účastnice výzkumu, které české občanství dodalo v té době sebejistotu, ulehlo komunikaci s úřady a ušetřilo jí některých nedorozumění.

V *dimenzi kulturní* informátoři nejčastěji reflektovali bariéry v oblasti jazykových kompetencí, kdy jsem zjistila, že ani pobyt v Česku v řádu desítek let nemusí stačit k tomu, aby migrant natolik zlepšil své jazykové schopnosti, že bude hovořit gramaticky správně a se správnou výslovností. Samozřejmě svou roli hraje i motivace ke zdokonalování jazyka a migranti se tak často spokojí se schopností domluvit se v českém jazyce. Poměrně hodně migrantů ze zkoumaného souboru má, kromě ústního projevu, různé potíže i s psaním a čtením v českém jazyce, což jim sice ne vždy komplikuje běžný život, ale snižuje pocit jejich sebedůvěry a může jim bránit v lepším uplatnění v životě.

V oblasti kultury a životního stylu majority v téže informátorce nevnímá bariéry, které by musela s obtížemi překonávat. Kulturní blízkost obou národů, Ukrajinců i Čechů nezpůsobuje potíže v respektování kulturních zvyklostí, které jsou podobné. Informátoři naopak vnímají spíše jakousi rozvolněnost a úpadek tradic a zvyků, na které vyjadřují také údiv a politování nad způsobem slavení velkých náboženských svátků v Česku. Ve způsobu života spíše jde o záležitosti, které jim vadí, jako je nepořádek obyvatel domu, který migranti společně s nimi obývají, nebo o neuspokojenost rodinného života a nedbalost ve výchově dětí, které uvedla jedna z informátorek.

Atmosféru české společnosti vůči přichozím cizincům informátoři vnímají jako kladnou, na kterou mají otevřenou vlnu. Naopak hovoří o vyufňování českých zákonů, kterými skupinami cizinců a menšin a vyjadřují také obavy ze současné imigrační krize z afrických a asijských zemí. Co se týče diskriminujícího chování, to je, podle mě, přítomno v různých sférách života Ukrajinců v různých mírách. Může jít o zazení dítěte do třídy s menšími nároky jen na základě jeho přítomnosti, neznalosti jazyka nebo nenabídnutí vhodného rekvalifikačního kurzu a také odmítnutí žádosti o založení

flivnosti se v-emi spln nými podmínkami, jen s od vodn ním, fle fladatelka tady má rodina a mořná by v esku nakonec cht la z stat.

Jako bariéry v *interaktivní dimenzi* ukrajín-tí informáto i uvád li odstup, uzav enost ve vzájemných vztazích s majoritou, vnímali také obavy ech v i cizinc m obecn , které se v-ak p i lep-ím, oboustranném poznání postupn rozplynou. P i prvním dojmu v-ak z stává jakási ned v ra ech v i Ukrajinc m. Existují rozdíly v mentalit obou národností, které jsou vnímány na úrovni pracovní morálky a vztah pod ízenosti a nad ízenosti, plánování inností a v t-í svobodomyšlnosti a zároveň pokory. Bariéry mohou vznikat p i nesprávné výslovnosti v eském jazyce, kdy v i Ukrajinc m n kte í lidé ohrazují, protofle si myslí, fle jde o Rusy. Ob any ruské národnosti, zejména n kte í star-í lidé, kv li historickým událostem, nevnímají kladn . Ve vztazích s rodinou a p íbuznými Ukrajinci poci ují jedinou bariéru, kterou je nep ítomnost jejich rodiny nebo její ásti v eské republice. Rodina má pro Ukrajince veliký význam. Pouze v jednom p ípad jsem z informátorky získala dojem, fle práv p ítomnost celé její rodiny jí nemotivuje ke kontakt m s majoritou, ze které má mořná obavy. Nezná osobn vlastní sousedy, esky se domluví, ale úpln ji neovládá, projevila obavy z komunikace v e-tin v na-em rozhovoru.

Bariéry v oblasti identifika ní dimenze neuvedl fládný z informátor . I p es vý-e uvedené bariéry v jiných dimenzích sociální integrace, jsou v esku v-ichni spokojeni a vztah k eské republice mají spí-e pozitivní. N kte í považují za skute ný domov Ukrajinu, jiní se spí-e p íklán jí k eské republice. Setrvat v-ak zatím cht jí v-ichni informáto i.

8.2. Diskuze nad výsledky a konfrontace výsledk práce s jinými studii

Výsledky této práce jsou srovnávány se studií s podobným zam ením²⁰ zji- ujícím dotazníkovou metodou proces integrace v r zných oblastech flivota cizinc

²⁰ Studie s názvem šBariéry integra ního procesu reflexí cizinc z t etích zemíõ (Schebelle, Horáková, 2012)

ze těchto zemí²¹. Probíhala v letech 2011-2012. Studie však ist zam ená na ukrajinské migranty, ale krom nich zahrnuje je-t dal-í národnosti ó vietnamskou a ruskou v pom ru (168:96:45).

V rovin plán do budoucna a motivace respondent k trvalému usazení, studie uvádí, že podstatná ást dotazovaných cizinc pojí svou budoucnost s eskou republikou. Více než polovina z nich si jifl b hem pobytu vytvo ila sí sociálních kontakt , kde dominují p edev-ím rodina, p íbuzní a p átelé migrant .

Vyjád ená o ekávání a budoucí plány mých informátor taktéfl ve v-ech p ípadech, bez rozdílú délky a pobytového statusu migrant , ukazují na p ání setrvat i nadále v esku a k návratu do domovské zem v t-ina zaujímá negativní stanovisko.

Respondenti, flijící v esku bez rodiny mají v t-inou zájem o slou ení, ale podíl t ch, kte í o sjednocení s rodinou nestojí, byl velmi vysoký.

V p ípad informátor mého výzkumu se ukázalo, že ti, kte í zde je-t rodinu nemají (I4, I5) o slou ení rodiny nebo získání povolení k pobytu v R za jiným ú elem jednozna n stojí a usilují o to.

V oblasti diskriminace respondenti studie uvád li, že cizinci téma st etu s diskriminujícím chováním v t-inou ne e-í a to kv li obavám ze zhor-ení situace a ned v ry v její zlep-ení. Respondenti, kte í mají osobní zku-enost s diskriminací, -íkanou, odmítáním v zam stnání, podnikání, studiu se spí-e kloní k názoru, že také jejich potomci budou mít ztífl ený p ístup ke vzd lání a zam stnání.

Má zji-t ní v oblasti postoj migrant k diskriminaci jsou stejná. Informáto i, a uvád li situace, ve kterých se cítili oni sami diskriminováni nebo v jakých se ocitaly jejich d ti, m li ásto tendenci tyto momenty bagatelizovat, nep ípou-t t si, že mohou být diskriminováni a snafl il se hrát hrdého, že jsou nad v cí. D vody tohoto chování jsem nezji-ovala. Av-ak v p ípad druhého tvrzení, že osobní zku-enost migranta s diskriminací, -íkanou negativn ovlivní studium a uplatn ní jejich d tí se v p ípad mých informátor nepotvrdilo. Svou roli zde hraje i fakt, že d ti informátor ve -kolním

²¹ Rodinný flivot, diskriminace, zp sob flivota a hodnoty, studium a znalost eského jazyka, zam stnání a pracovní flivot, zájem o ob anskou participaci, obavy cizinc a jejich reflexe nejv t-ích p ekáflek v za len ní do eské spole nosti.

v ku, jsou jífl dob e integrované, tak rodi e nevid li v jejich budoucím studiu i uplatn ní problém.

Ohledn zp sobu flivota cizinci v rámci studie poci ovali pom rn velký tlak ze strany majority na jejich p izp sobení. Dále studie uvádí, fle šintenzita udrflování rodinných a komunitních vazeb cizinc z t etích zemí je odli-uje od majoritní spole nosti. Na dotaz, na koho se v p ípad nesnáží respondenti studie obrací nej ast ji, uvád li svou rodinu a p átele.

V p ípad ú astník mého výzkumu tlak majority na p izp sobení se nikdo nepoci oval, ale v t-ina spí-e vyjád ila opa ný názor ve smyslu jakési pasivity afl nev-ímovosti ech v i nim. Pouze jedna ú astnice vyjád ila, fle vnímala tlak na pracovi-ti, aby se p izp sobila pracovní morálce, kterou považovala za fale-nou a p ijala zp sob chování n kterých eských koleg týkající se neochoty p iznat chybu.

V oblasti výuky eského jazyka studie p iná-í takové výsledky, fle z pohledu aktivní mluvy, tení i psaní se ukazuje nep íli-dobrá úrove znalosti e-tiny. Motivace cizinc t etích zemí ke zlep-ování e-tiny byla nízká a studie ukázala, fle m fle úzce souviset s diskriminací t chto cizinc .

Zkoumání bariér v oblasti jazykových kompetencí u v t-iny mých informátor ukázalo výbornou schopnost hovo it esky na komunikativní, av-ak asto informáto i hovo ili s chybn nau enou výslovností a silným p ízvukem. Dal-í potífle jim iní psaná a tená forma e-tiny. Své nedostatky v eském jazyce reflektovali i samotní cizinci. Souvislost mezi ne zcela zvládnutým jazykem a diskrimina ním chováním se objevila v n kolika p ípadech informátor mého výzkumu.

V pracovní oblasti v t-ina respondent studie uvedla spokojenost s prací a pouze t etina touflí po jiném pracovním míst . Podle studie si respondenti uv domují své reálné mořností svého uplatn ní na eském trhu práce. Co se tý e pofladavk na dobré pracovní místo, se cizinci vyjád ili, fle si nejvíce p ejí lépe placenou práci a stálé zam stnání. Pouze 10% cizinc vykonávalo stejnou práci jako ve své domovin a více neř polovina pracovala na odli-ných pozicích.

V porovnání s mými informátory získala stejnou pracovní pozici jako na Ukrajin pouze jedna informátorka ze ty pracujících. Zbývající ty i pracují bu to na brigádn , v úpln jiné profesi, ale s pozicí vedoucí nebo ve své profesi, ale s pozicí

pod adného pracovníka. Má zji-t ní ohledn spokojenosti zastávané práce jsou stejná jako výsledky studie. Informáto i i p es drobné výhrady vyjad ovali spokojenost s výkonem práce. Co se tý e lépe placené práce, v tomto smyslu se vyjád ila jedna z informátorek, která pracuje ve své profesi, v nífl by cht la i setrvat, i p es nífl-í pozici, ale vzhledem k -patné perspektiv jejího oboru, je siln podhodnocená

Oblast ob anské participace zahrnovala zji-t ní ohledn zájmu o eské ob anství. Zájem respondent studie byl vysoký, kdy polovina z nich si p ála ob anství R získat. O eské ob anství nejvíce stáli cizinci, kte í v esku mají rodiny.

K podobnému výsledku v oblasti získání ob anství jsem dosp la i já, to znamená, fle ti informáto i, kte í je-t eské ob anství nezískali, jsou tém v-ichni rozhodnuti o n j usilovat. Jednoho z nich od tohoto kroku odrazuje pouze náro nost zkou-ky, kterou musí projít.

8.3. Úvaha nad slabunami výzkumu a nám ty pro dal-í bádání

Jako slabinu výzkumu povafluji nedostate n velký a r znorodý výzkumný vzorek, co se tý e pohlaví, typu a délky pobytu. Nezamý-leným d sledkem ve výb ru informátor , i t ch, kte í pak byli osloveni ze strany prvních ú astník výzkumu, byly ve v t-in p ípad trvalé pobyty a délka pobytu Ukrajinc v eské republice od 9 do 22 let. N kte í informáto i ufl dokonce získali i eské ob anství. A koliv v mém p vodním plánu bylo zkoumat Ukrajince jak s trvalým, tak i s dlouhodobým pobytem, s délkou pobytu od 1 do 10 let a zkoumat bariéry, které se objevují spí-e v prvních m sících a letech pobytu migrant , p izp sobila jsem pokládané otázky skupin s jiným charakteristikami.

V p ípad dal-ího podobného výzkumu bych ur it zvolila více informátor , minimáln deset a snaflila bych se o pest ej-í charakteristiky, co se tý e pohlaví, délky a typu pobytu i vykonávané profese. Vzhledem k existenci nového zákona . 186/2013 Sb. o státním ob anství a moflnosti mít sou asn dvojí ob anství, bylo by zajímavé více se zam ít na to, k jakým zm nám v flivot migranta m fle dojít nabytím státního ob anství. Zdali jde jen o formalitu nebo m lo získání ob anství R n jaký vliv na flivot a jeho hlub-í integraci.

ZÁV R

Cílem mé práce bylo popsat průběh integrace Ukrajinců do společnosti. Tohoto cíle jsem dosáhla v rámci teoretické i praktické části. Na základě citované literatury a zdrojů jsem objasnila hlavní pojmy a aspekty migrace i integrace. V dalších kapitolách jsem zmínila důležité předpoklady úspěchu integračního procesu, charakterizovala integrační modely, dimenze sociální integrace a bariéry v procesu začleňování migrantů. Kapitola 4 jsem věnovala historii, charakteru a socio-kulturním specifikům ukrajinské migrace na českém území a na Olomoucku. V posledním oddíle jsem popisovala koncept sociálního fungování a životní situace a jeho vyústění v rámci sociální práce s menšinami.

V rámci praktické části jsem zjišťovala oteklávání a bariéry v průběhu integrace Ukrajinců na území Olomoucka. Jelikož jsem jako účastnice výzkumu získala přímý přístup k ukrajinským migrantům, kteří v Česku strávili v průměru 13 let, nedá se hovořit o velkých bariérách, které by Ukrajincům bránily integrovat se. Po takové době se uflivtina ztáhla Ukrajinců usadila a integrovala do přijímající společnosti natolik, že se orientují v českém systému, institucích, vědomí se bez větších potíží domluví, v etnoinformátora s teprve ročním pobytem.

Výzkumem tohoto zkoumaného souboru Ukrajinců jsem však zjistila, že existují takové překážky, které sice Ukrajincům nebrání v integraci, ale mohou jim pobyt komplikovat a kvalita jejich života se díky těmto bariérám snižuje. Snižuje se tím jejich postavení v zaměstnání, když nedostanou příležitost k pracovnímu postupu, na které mají zkušenosti nebo si pozici vedoucího bez ohledu na své schopnosti, které uflivtina prokázali, musí před druhými zaměstnanci obhájit. Dalším příkladem je situace s bydlením, když v závislosti na faktu, že se jedná o Ukrajince, nemohou si dovolit švýťovat mezi ostatními obyvateli domu tím, že spraví chodbu na své náklady, nebo neudrřovat společně s českými kolegy některé jejich rituály. Také skutečnost, že i přes získání TP se Ukrajinci při jednání s úřady stále musí legitimovat průkazem cizince, kterou úřady sice respektují, ale první dojem při pohledu úředník na průkaz cizince vždy vyvolává jakousi nedvěru, udivené pohledy vůči cizinci nebo někdy také vyvolat ponířující způsob jednání s cizinci, není pro Ukrajince jistě příjemný. Bariéry vznikají

také v případě nástupu dříve cizinců na základní úrovni. Dříve po své příchodu neovládají češtinu, tím se mohou lehko stát objektem negativní nebo xenofobních postojů ze strany učitelů.

Samotní Ukrajinci spíše zlehčují a podceňují takovéto situace nerovného zacházení. Z mé zkušenosti vím, že když jsem někoho kontaktovala s prosbou o rozhovor do svého výzkumu na téma o překážkách a bariérách nebo jsem požádala své první informátory, aby se zeptali za mě, tak jsem často slyšela odpovědi, že nemáme skoro žádné problémy a.č. to bylo úplně v pohodě, já vám opravdu nic nemůžu říct nebo šlo mi nic zajímavého neslyšete apod. Dávám samozřejmě i místo být také strachem postřelovat si, tím spíše v případě lidí, kteří do Česka imigrovali. Tato moje zkušenost však ukazuje i na charakteristické rysy Ukrajinců, kterými je nesmírná vděčnost, skromnost, pokora a pracovitost a důvěrnost.

Je otázkou, zda integrační proces takto již zcela adaptovaných jedinců může pokračovat dál nebo se po dosažení určité hranice, míry začlenění do společnosti prohlubuje už jen málo.

Otázka také vyvstává v tom, jaké by mělo být řešení těchto problémových situací, aby se s nimi Ukrajinci migranti, kteří často léta poctivě pracují a investují svůj um a schopnosti českému státu, nesetkávali s projevy nedvěry, obavami a xenofobie ze strany majority? Řešení není jednoduché, protože v mnohém záleží na proměně smýšlení české společnosti, aby ztratila ostych a obavy z lidí, kteří si zaslouží důvěru, i přesto, že mají slyšitelný akcent. Jsou schopni pracovat i na zodpovědnějších a lépe placených pozicích, k tomu už prokázali své schopnosti a svým dosavadním flivotem dokázali jednoznačnou snahu integrovat se mezi českou společnost. Ta by je měla přijímat s větší porozuměním.

Použitá literatura a zdroje

- BARTOŠOVÁ, A. (2005). Politika hromadění a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a České republice. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav.
- BARTLETT, H. M. (1970). The common base of social work practice. Washington, D.C.: NASW
- BEZOUŠKOVÁ, M. (2012). Východní a západní Ukrajinci v ČR ve vzájemné reflexi. In: Bittnerová, D., Moravcová, M. Etnické komunity. Kontinuita kulturní reprodukce. (s. 67 - 77) Praha: Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova.
- CASTLES, S. a MILLER, M. (2003). The age of migration. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan
- ABANOVÁ, M. (2005). Sociální spravedlnost a solidarita. In: Sborník teoretických konceptů k problematice násilí na pracovišti ve zdravotnictví a sociálních službách. (s. 5-30). Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky.
- DISMAN, M. (2002). Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum
- DRBOHLAV, D. (2015). Ukrajinská pracovní migrace v České republice. Migrace a remitence o rozvoji. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.
- HENDL, J. (2008). Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál.
- HORÁKOVÁ, M. (2014). Výzkum rodin migrantů v ČR: východiska a základní pojmy projektu Návrh informačního systému o rodinách migrantů ze třetích zemí. Praha: VÚPS
- HORÁKOVÁ, M. (2011). Mezinárodní pracovní migrace v České republice v době pokračující hospodářské recese v roce 2010. Praha: VÚPS
- HORÁKOVÁ, M. (2001). Zaměstnávání cizinců v České republice. Praha: VÚPSV
- KOROPECKÁ, M. (2013). Akulturace imigrantek na české kulturní prostředí. Na příkladu imigrantek z Ukrajiny a z Arabských zemí. (diplomová práce). Praha: Univerzita Karlova.
- KUŘEROVÁ, A. (2009). Postavení a perspektivy integrace ukrajinské menšiny v České republice. (diplomová práce). Praha: Univerzita Karlova.
- LEONTIYEVA, Y. (2006). Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci, Romové). Praha: Sociologický ústav AV ČR
- MALINEVSKÁ, N. (2003). Ukrajinské realie. Olomouc: Univerzita Palackého

- MERZOVÁ, R., CHOLODOVÁ, U. (2014). Ukrajinské reálie 2: Univerzita Palackého
- MATOUŠEK, O. a kolektiv (2013). Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál
- MIOVSKÝ, M. (2006). Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada publishing.
- NAVRÁTIL, P., MUSIL, L. (2000). Sociální práce s příslušníky menšinových skupin. In: Sborník prací fakulty sociálních studií Brněnské Univerzity, sociální studie. (106-141). Brno: Masarykova Univerzita.
- NAVRÁTIL, P. et al. (2003). Romové v české společnosti. Praha: Portál.
- PAVLÍKOVÁ, E. (2009). Sociální situace a religiozita Ukrajinských migrantů v ČR. červený Kostelec: Pavel Mervart
- PETÁKOVÁ, M. (2006). Jsem imigrant=Ja-immigrant. Imigranti z bývalých zemích SSSR v české republice. Ústí nad Labem: Vlasta Králová.
- RÁKOCZYOVÁ, M., TRBOLA, M. (2008). Lokální strategie integrace cizinců. Praha: VÚPSV
- RÁKOCZYOVÁ, M., TRBOLA, R. (2009). Sociální integrace přistěhovalců v české republice. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- SANDERSON, M., STRIELKOWSKI, W., HLUTÍKOVÁ, K. (2014). Ukrajinská pracovní migrace v české republice. Odliv mozků a existence strukturálních kanálů. In: Politická ekonomie, 4/2014, s. 542-559
- SCHEBELLE, D., HORÁKOVÁ, M. (2012). Bariéry integračního procesu reflexí cizinců z těchto zemí. Praha: VÚPSV
- SKOTÁKOVÁ, J. (2015). Ukrajina v sociokulturní perspektivě. In: Mýty a pověry v každodennosti obyvatel ukrajinského Polesí a Zakarpátí (s. 39-54). Olomouc: Univerzita Palackého.
- SZALÓ, C. Sociální inkluze a předpoklad kulturní zakotvenosti politické identity občanství. In Sociální inkluze (s. 35-50) Brno: Masarykova univerzita.
- TRÁKOVÁ, T. (2001). Menšiny a migranti v ČR: my a oni v multikulturní společnosti 21. století. Praha: Portál.
- UHHEREK, Z. (2008). Cizinecké komunity z antropologické perspektivy o vybrané případy významných imigračních skupin v ČR. Praha: Etnologický ústav AV ČR.

UHEREK, Z. (2004). Migrace do české republiky, sociální integrace a lokální společnosti v zemích původu. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky

ZILYNSKIJ, B. (2002). Ukrajinci v letech a na Moravu (stručný nástin dějin).
Česko: Sdružení let z Volyně a jejich přátel

Český statistický úřad. 2015. Život cizinců v ČR. [online]. Dostupné 30. 9. 2016 z
<https://www.czso.cz/csu/czso/zivot-cizincu-v-cr>

Čermáková, D. (2005): Prostorové rozmístění cizinců v Česku a jeho změny od 90.let.
[online]. Dostupnost 30.9. 2016 z <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/prostorove-rozmisteni-cizincu-v-cesku-a-jeho-zmeny-od-90-let>

Drbohlav, D. (nedatováno). Mezinárodní migrace - vybrané aspekty. [online] Dostupné 26. 9. 2016 z

https://www.varianty.cz/rs/ckeditor/fileman/.../Drbohlav_Migrace.compressed.pdf

Gabal, I. ANALYSIS & CONSULTING. (2004). *Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků*. [online]. Dostupné 26. 9. 2016 z
<http://mpsv.cz/>

Informační centrum OSN v Praze. (2015). Stanovisko UNHCR: Štětenec nebo imigranti? Co je správné? [online] Dostupné 26. 9. 2016:
<http://www.osn.cz/stanovisko-unhcr-utecenec-alebo-migrant-co-je-spravne/>

Meta, o.p.s. Společnost pro přijetí mladých migrantů, (2010). Realizace Ukrajina. [online]. Dostupné 24. 9. 2016 z <http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-jsou-nove-prichozi/ukrajina>

Ministerstvo vnitra, (nedatováno). Vietnamci, Mongolové a Ukrajinci v ČR, pracovní migrace, životní podmínky a kulturní specifika. Informační příručka policie ČR. Ministerstvo vnitra České republiky. [online] Dostupné 26. 9. 2016 z
https://www.clovekvtisni.cz/uploads/file/1367397604-metodika_cizinci_web.pdf

Ministerstvo vnitra, (2016). Aktualizovaná koncepce integrace cizinců ve vzájemném respektu a Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců v roce 2016. [online] Dostupné 26. 9. 2016 z
http://www.mpsv.cz/files/clanky/25571/Priloha_c_2_Aktualizovana_Koncepce_integrace_cizincu_ve_vzajemnem_respektu_a_Postup_pri_realizaci_aktualizovane_Koncepce_integrace_cizincu_v_roce_2016.pdf

Ministerstvo vnitra, (2016). Integrace cizinců na území ČR. [online]. Dostupné 30.9.2016 z
<http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>

Ministerstvo vnitra, (2016). Statistický přehled cizinců s povoleným pobytem. [online]. Dostupné 6. 10. 2016, z <http://www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx>

Ministerstvo vnitra, (2014). Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území ČR v roce 2014. [online]. Dostupné 30.9.2016 z <http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx?q=Y2hudW09NA%3D%3D>

Poradna pro občanství, občanská a lidská práva. [online]. Dostupné 30.9.2016 z <http://poradna-prava.cz/www/old/dlouhodoby-pobyt.html>

Uherek, Z. (2003). Společenská integrace migračních skupin – o základní pojmy a problémové okruhy [online]. Dostupné 30.9. 2016 z <http://www.migraceonline.cz>

Uherek, Z. (2003). Cizinecké komunity a městský prostor v České republice. [online] Dostupné 26.9. 2016 z <http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/cizinecke-komunity-a-mestsky-prostor-v-ceske-republice>

Uherek, Z. (2005). Integrace cizinců z hlediska emického a etického. [online] Dostupné 30.9.2016 z <http://www.migraceonline.cz>